

עם יהודה ארזי

קטעי זכרונות

שאול אביגור

בתחילת 1934 פרש (בעצם — פוטר) מן המש"טרה ונתקבל לעבודה בחברת "פרדס" כמנהל המחלקה הימית בנמל חיפה. מ־1936 ועד פרוץ מלחמת העולם בשנת 1939 ריכז את פעולת ה"רכש" של ההגנה בפולין ובשנים הבאות הוטלו עליו משימות שונות הכרוכות באחריות מיוחדת. (ב־ש"י — שרות־הידיעות; במאמצים לחבל בבסיסי סים החיוניים של הנאצים בבלקנים — מתוך שיתוף־פעולה עם המודיעין הבריטי; בפעולת ה"רכש" בארץ ובארצות הסמוכות).

לבסוף נודע שמו של יהודה לשלטונות הבריטיים כעוסק ב"רכש" למחתרת ההגנה. הוצאה פקודת מעצר נגדו והוא נאלץ להסתתר כשנתיים ימים (1943–1945). בשנת 1945 הוברח לאיטליה ושם הועמד בראש פעולת ההעפלה שעשה בה עד אמצע 1947.

מסוף 1947 השתקע שוב בפעולת ה"רכש" בת־קופה הקריטית ביותר למלחמת הקוממיות. כש־עדיין לא יצאו הבריטים את הארץ והיה הכרח לפעול בהסתר מהם גם כאן וגם בחוץ־לארץ. לזכותו ירשמו רכישת התותחים והטנקים הראשונים לצה"ל המתארגן וכן רכש האוירונים ששימשו להעברת נשק לארץ ושלושה מפציצים וציוד צבאי רב וחיוני מסוגים רבים אחרים.

בפברואר 1949 חזר לארץ לאחר שסיים את תפקידו ופרש מענייני הבטחון. כעבור זמן התמכר להקמת המלון "רמת אביב". באוקטובר 1957 חלה קשה במחלה שנתגלתה אחר כך כממארת. יהודה נפטר ביסורים רבים ב־ט"ז אדר א' תשי"ט (פברואר 1959).

ב.

היכרותי האישית עם יהודה ארזי ראשיתה ב־סוף שנות העשרים. עודני זוכר יפה את פגישתנו

אין כוונתי לכתוב ביוגרפיה מקיפה של יהודה ארזי. קראתי כמעט כל שנכתב עליו לאחר שנפטר, מהם דברים שנראו לי ומהם שלא נראו לי — הן מצד תאור העובדות והן מצד ההערכה. ציינתי במכתבים שנשארו אחריו וברשימות המעטות שפירסם בדפוס. הרגשתי היא שיש לי מה להוסיף, ובי אולי מחובתי להוסיף.

בחרתי איפוא לספר על יהודה מתוך מגעיו עמו במשך יותר משלושים שנה.

אקדים לסיפורי נתונים ביוגרפיים מעטים.

יהודה ארזי (טנגבאום) נולד בלודו שבפולין ב־כסלו תרס"ח (נובמבר 1907) לאביו אברהם ולא־מו מרים. להורים נולדו ארבעה ילדים: שתי בנות ושני בנים. יהודה היה השלישי בהם.

בבית שררה רוח ציונית מובהקת. היתה זו ציונות שרשית, שלמה, שקראה לעליה ולמעשים של ממש. יהודה קיבל ראשית חינוכו בן־הילדים העברי מיסודו של המשורר יצחק קצנלסון שהיה מבאי ביתו של האב. אחר־כך למד ב־גמנסיה העברית וכן קנה השכלה מקצועית ב־בית־ספר למלאכה.

האב עלה לארץ בראשית 1924 וכעבור חדשים מספר עלו יתר בני המשפחה. יהודה המשיך לימודיו בגמנסיה "הרצליה" בתל־אביב — ואחר־כך — בגמנסיה בירושלים. כן למד שנים מספר בבית־הספר למשפטים בירושלים.

בסוף 1925 יצא יהודה עם קבוצת חבריו מהגמנסיה לעבודה בגליל ועבד זמן־מה בסלילת כביש כנרת־יבנאל וכן בגידול טבק ביבנאל. ב־אמצע 1926 חזר לתל־אביב. ל"הגנה" נספה בה־יותו תלמיד הגמנסיה הרצליה. בשנת 1926 התגייס למשטרת המנדט בשליחות ה"הגנה". הוא עלה מדרגת שוטר לדרגת סמל וקצין; שרת ב־תל־אביב ומשנת 1930 בירושלים.

ספורים בחודש, וכן רבים מלילותי, הקדשתי לי עניני הגנה. כל היותי היתה שונה משלו ועולמי הרוחני רחוק מעולמו; המרחק בין איש הגליל ו־ איש העיר — בחיצוניותו איש החברה הנוצצת — היה בימים ההם רב לאין שעור משהוא עתה. לי־ מים נודע לי, כי עוד בהיותו בגימנסיה ניסה י־ הודה לפנות לעבודה גופנית ועבד זמן־מה — יחד עם קבוצת חבריו למחלקה — בכביש יבנאל. שם קדח ותור העירה. אך בחייו היתה זו אפי־ זודה ותו לא. הוא נשאר עירוני שבעירוני.

ג.

לימים, וביחוד לאחר מאורעות 1929, החלו פ־ גישותינו תוכפות והולכות. "חסינותו" של יהו־ דה נוצלה יותר ויותר לצרכי העברת נשק ממח־ סני מרכז ההגנה לנקודות הישוב וכן מנקודה לנ־ קודה. יהודה היה נועז ולא ידע פחד ורתיעה. "חוצפתו" ובטחונו העצמי — מלוות משובה ואה־ בת ההרפתקה — גברו והלכו. לרגל עניני ההגנה הייתי מזדמן לעתים לדירתו בירושלים. (יהודה הועבר לשרת במרכז הבולשת בירושלים ב־1930). היחסים נתהדקו, אך האוירה השוררת בבית והי־ חברה שהודמנה לדירתו היו זרות לרוחי כמקודם. יום אחד, ואני שוהה בירושלים, הגיעה ידיעה (באמצעות ר. הרפתקן ופושע מועד) כי ערבים הטמינו נשק במערה בסביבה מסוימת בקרבת ה־ עיר. מיד התגייסנו למבצע. יצאנו עם חשיכה — ועמנו משה שרת (או שרתוק), דומני אהרן חיים כהן המנוח ועוד כמה חברי הגנה מן העיר — ובראש "הטור" יהודה ארזי ועמו מורה־הדרך ה־ נזכה. יהודה שקד לצייד את כולנו באקדחי המש־ טרה שנמצאו בביתו לכל מקרה צורך. שוטטנו בליל חושך בהרי ירושלים בסביבות הכביש ה־ מוליך לתל־אביב, חיפשנו ופשפשו בשבילים ו־ ללא שבילים בין סלעים וטרשים עד שכמעט אפסו כוחותינו. זכורני שדוקא ר. נמוך קומה וצנום, וריו וקל־רגלים, היה נכון להמשיך בחי־ פושים, אך אנו החלטנו שהגיע הזמן "להתקפל". לאחר חצות חזרנו מאוכזבים, ואף מבוישים ב־ מקצת, לירושלים. נכנסנו לדירתו של יהודה אר־

הראשונה החטופה. יהודה כבר שירת במשטרה ושמו היה ידוע לי. הייתי חבר במרכז ההגנה מ־ סוף 1922 ויהודה היה ידוע לי כאיש־הגנה צעיר, נמרץ ונועז. שנשלח בשנת 1926 למשטרת המנ־ דט כדי לשרת את ענינינו. כבר אז היה ידוע ב־ חוג מכריו כאיש שיש בו משהו מיוחד — משהו "יוצא דופן". ידעתי כי עיקר פעולתו הוא המא־ בק עם הקומוניסטים ("מופסים") שבהם ראה (ואנו כולנו ראינו — ובדין) עוכרי ישראל והמפ־ על הציוני הנכונים, בכל עת מצוא. לעשות יד א־ חת עם שונאינו בנפש. יהודה ירד לחייהם ורדף אותם עד חרמה, ובמאבקו לא היה בורר באמצ־ עים. אך הוא עשה גם בשטחים אחרים: רכישת נשק להגנה; הורדת אקדחים ותחמושת שהובאו בידי העולים באניות; סיוע בהעברת נשק ההג־ נה בארץ בחסות חסינותו כקצין משטרה; איתור מלשינים על ההגנה ועיקוב אחריהם ועוד.

עיקר עיסוקי ב"הגנה" בימים ההם היה בג־ ליל ורק לעתים נודמנתי לתל־אביב ולירושלים. כמרכז ארצי של ההגנה שימש בימים ההם יוסף הכט שבנה ביתו בשכונת־ברוכוב (עתה גבעת־ יים). למרכז ההגנה לא היה בתל־אביב משרד, אף לא חדר־קבע לפגישות. הודעות היו נמסרות ופ־ גישות היו נערכות בדירתו של יצחק רוזנטל (או חבר במפקדת תל־אביב) שגר בקצה רחוב אלנ־ בי, לא הרחק מחוף הים, והטלפון שלו. אחד מ־ מעטים בימים ההם, (מספרו 369) שירת הן את אנשי ההגנה בתל־אביב והן את אנשי המרכז. הדבר היה, כאמור, בסוף שנות העשרים, אך לפני מאורעות 1929. סרתי לדירתו של יצחק רוזנטל, מן הסתם כדי לקבוע פגישה עם יוסף הכט, והמתנתי. לפתע דפיקה בדלת ונכנס יהודה ארזי. החלפנו מלות היכרות. הרושם הראשון — החיצוני — לא קירב. יהודה היה לבוש בקפידה רבה חליפה אורחית כהה וענד עניבה צבעונית, שערות ראשו סרוקות למשעי אחרנית ונוצצות קמעה. מבטו עז וחודר — משהו מלוכסן וסקרני. החלפנו משפטים ספורים, אך לא הוקם כל מגע. חשתי זרות ומרחק.

הייתי פועל גלילי, פלח ואיש קבוצה. רק ימים

חדשות. יהודה נחלץ מיד, ובכל להטו, למשימה הזאת. בנצלו ללא היסוס את תעודת-הקצין שלו, ליוה את המכונית שהחישה נשק-הגנה לכל נקר-דה חדשה בכל מסעותיה וחיפה עליה מחיפושי המשטרה. המשימה נתמלאה ללא כל תקלה.

במחצית השנייה של שנת 1933 — בעקבות ה"חקירה ברצח חיים ארלוזורוב — חל משבר עמוק ביחסים שבין יהודה ארזי ובין ראשי ההגנה ו"פעיליה.

חיים ארלוזורוב נרצח בערב של 16 ביוני על חוף ימה של תל-אביב. אותו ערב הצטרפתי אל משה שרת בנסיעתו במכונית מחיפה לירושלים, דרך ג'נין ושכם. משה שרת שימש בימים ההם מזכיר מדיני של הסוכנות בירושלים ויחסי חב"רות הדוקה שררו ביני לבין חיים ארלוזורוב ב"כל תקופת פעולתם המשותפת. הגענו לירושלים בשעה מאוחרת בערב ובדירתו של משה שרת הלמנה בנו הבשורה האיומה על הרצח. חשנו ב"אותה מכונית לתל-אביב לאחר שנסינו להשיג את יהודה ארזי טלפונית בדירתו בירושלים. התברר שהוא כבר אץ קודם לכן לתל-אביב בעקבות הידיעה על ההתנקשות.

את חיים ארלוזורוב מצאנו מוטל ללא רוח חיים בבית-החולים "הדסה" וסביב גוייתו בני מש"פחתו, קרוביו וידידיו. המהלומה שהוכו הישוב והתנועה הציונית היתה איומה.

מניה וביה הוקם מנגנון (פנימי-יהודי) לחקירת הרצח ובראשו אליהו גולומב, דב הוז, יוסף דקל (או קרסנר) ואני. לא ניתקבל על דעתנו לסמוך אך ורק על חקירת משטרת המנדט. עמדנו, כמו-בן, במגע צמוד — בלתי-רשמי ורשמי-למחצה — עם המשטרה וחוקריה באמצעות יהודה ארזי וב"כור שטרית, אשר שירת בימים ההם בדרגת ק"פוטן במרכז הבולשת בירושלים (C.I.D.). כן נתקיים מגע רשמי בין נציגי המחלקה המדינית של הסוכנות ובין קפטן הרי רייס שעמד בראש הבולשת.

ידיעות מידיעות שונות, רבות וסותרות, הח"לו מגיעות מכל עבר, כרגיל במאורעות מעין א"לה. הידיעות נרשמו בקפדנות, מוינו ונבדקו עד

זי. הוא כיבדנו בתה מהביל ובדברי מתיקה ונת"פורנו איש לעברו. פסקנו להחשות ולשמור את "קלון כשלוננו" בקרבנו.

ד.

הדבר היה בתל-אביב בראשית שנות השלו"שים. שני חברי הגנה נעצרו על-ידי המשטרה אגב "קבלת" נשק שעמדו לקנות מידי שוטר ברי"טי. ברור כי האנשים נפלו בפח שטמנה להם ה"משטרה. העצורים נשלחו לכלא יפו.

הדבר היה בשעות הערב. מן ההכרח היה לבוא בדברים עמם ככלא ולהדריכם לפני שיוחל בח"קירתם. הועקנו לועד הפועל של ההסתדרות (ב"בנינו הישן, ברחוב אלנבי 115) — שם היה "ב"סיסנו". מן הבאים, מלבדי, זוכר אני את יוסף אבידר (או רוכל) ואת דב הוז המנוח. במי ניוור עץ? כמובן ביהודה ארזי, שנמצא למזלנו בתל-אביב. הוא הובהל מגיה וביה לחדרו של דב הוז בועד הפועל.

יהודה שמע את הפרשה בהקשבה דרוכה, כש"שפתיו קמוצות כדרכו ברגעים מעין אלה ולא הי"סס רגע. מיד הועק חבר הגנה נאמן וממולח וי"הודה "עצר" אותו כדת וכדין "בשם החוק" כקו"מוניסט מסוכן ומבוקש (הוא שוחרר למחרת היום כמי ש"נעצר בטעות"). האיש הודרך ונשלח ב"ליות שוטר — נאמן, כמובן — לכלא יפו. יהודה ביאר לו באר היטב כיצד יפגש עם העצורים ב"בית-הכסא של הכלא ומה ישים בפיהם.

הכל "דפק" ללא תקלות. העצורים הודרכו ו"שוחררו כעבור זמן קצר "מחוטר הוכחות".

כיבוש קרקעות עמק-חפר (או ואדי חוארת) והעליה לנקודות הראשונות באזור זה בשנת 1932 ובראשית 1933 היו כרוכות בסככים חמורים. ת"עמולה ארסית התנהלה בקרב ערביי הסביבה — הפלחים ובדוים — על ידי מסיתים ערבים; וה"קומוניסטים היהודים (אנשי פ.ק.פ.) שקדו להור"סיף שמן למדורה. המשטרה — ברובה המכריע ערבית — לא סייעה כלל. יש שגם הכשילה ואף חיבלה. היה הכרח להמציא נשק-הגנה — בלתי ליגלי, כמובן — למתישבים העולים לנקודות ה"

צית השניה של 1936. מר מאד היה פירוד הלב-בות, גם ליהודה וגם לנו. יהודה פרש מכל פעור-לות ההגנה. פוטר או התפטר מהמשטרה ופנה ל-עבודה פרטית בחברת "פרדס".

אך הקרע לא נעשה קבע. זמן קצר לאחר פרוץ מאורעות 1936 (התחלתם ב-19 באפריל) נקרא יהודה ארזי למשימות חדשות — ביתר דיוק, ה"טיל על עצמו, באישור ראשי ההגנה, משימות חדשות ונכבדות. ברם הפצע לא נרפא וכנראה לא היה עשוי להרפא כליל. ידעתי כל השנים ש-אין תקוה להזיז את יהודה מעמדתו באותו עניין ונמנעתי מלהגרר לנושא זה — חרף יחסי הא-מון, החברות והידידות הנלבבת שקשרו אותו. לבסוף נקבע בינינו מעין "הסכם של שתיקה" ו-נמנענו בפגישותינו מנגוע בנושא הכאוב.

במארס 1936 (כחודש לפני פרוץ המאורעות) יצאתי בשליחות מרכז ההגנה לאירופה. לא הע-לינו על דעתנו — סימן מעציב לרמת שירות הי-דיעות שלנו בימים ההם — שאנו עומדים על סף התפרצות חמורה, כמעט וולקנית במושגי התקו-פה "האידיאלית" ההיא. היה הכרח למצוא מקורות לרכישת נשק חדש ומשובח. המקור העיקרי ל-הספקת נשק מאירופה היה בימים ההם סוחי נשק בלגי מאנטורפן — ואן-קאוונברג. אך קצב הס-פקת הנשק וכן טיבו לא סיפקו את צרכי ההגנה. לכן יצאתי לתור מקורות חדשים. כמרכז הרכש באירופה שימש אז דוד שאלתיאל.

בינתיים פרצו המאורעות. הארץ זעקה להגברת המשלוחים. נעשה כל האפשר להחיש את הזרם מבלגיה. נבדקו גם הצעות בצרפת — למרבה ה-אכזבה ללא תוצאות חיוביות.

באמצע יוני חזרתי באניה לחיפה. לאחר שהוש-גו בעזרתו של ח. ווייצמן סכומים נוספים לצרכי הרכש.

לתמהוני — אפשר לומר לתדהמתי — פגשני מ-יד עם רדתי מכבש האניה ברציף הנמל של חי-פה — יהודה ארזי! (כאמור, שימש אז פקיד ב-חברת "פרדס"). ובפיו מעשה: לארץ נודמנו לפי-ני זמן-מה תיירים-גויים מפולין, בעלי קשרים

קצה גבול היכולת. החקירה הסתעפה לכיוונים שר-נים — לצד חשודים ערבים וגם יהודים. כעבור ימים מספר נפל החשד על אברהם סטבסקי, וא-חר כך גם על צבי רוזנבלט מהאגף המכסימליס-טי-הבריוני שבמפלגה הרביזיוניסטית. עם כל ה-אימה שבעצם ההנחה כי יהודים מסוגלים לשפוך את דמו של חיים ארלוזורוב היה הכרח גמור לח-קור גם בכיוון זה.

זמן-מה האמין יהודה ארזי בגירסה זו. לימים סיפר כי רק ארבעים ושמונה שעות החזיק בה. פרטי החקירה ופרטי הפרשה אינם עניין לר-שימה זו. אני וחברי היינו משוכנעים — ואני מ-שוכנע גם כיום — שיהודה ארזי טעה טעויות ח-מורות בשיקוליו. מכל מקום, לפי מיטב ידיעותי לא נתגלו עד היום שום עובדות בדוקות שישנו את דעתי. הייתי מאושר, אילו נתגלו אז, ואהיה מאושר כיום (וכמובן לא אהסס אף רגע להודות בטעות) אם התגלינה עובדות שיסתרו את דעתי. כן חובתי ורצוני להדגיש בבהירות, כי בשחזור פרטי הרצח היו ונשארו עד היום כמה וכמה פי-נות אפלות, סתומות ומוקשות. וחרף זאת נשארת גירסתני — לדידי — המבוססת ביותר והסבירה ביותר על רקע העובדות.

אך יהודה חלק על דעתי ועל דעת חברי. בשי-חות ובדיונים הנוקבים והממושכים שהתנהלו ק-רוב לשעת המעשה לא הצליח לערער כלשהו את גירסתנו. אך יהודה החזיק בגירסתו ובוזו גילה ללא ספק עצמאות ואומץ-לב אזרחי. גם קשרי החברות, הידידות וההוקרה שרחש לראשי ההג-נה לא הזיזו אותו כלשהו מעמדתו.

כשאני חוזר עתה לפרשת המיפנה של יהודה בענין החקירה אין ספק בלבי, שכאן פעל בהכ-רתו, ובעיקר אולי מתחת לסף הכרתו, השיקול או הדחף, כי מבחינה יהודית פטריוטית אסור שי-מצא אשם יהודי, אסור ויהי מה. במכנהו הרחני של יהודה היה לשיקול או לדחף זה ערך עצום — אולי מכריע. עם כל הבנתי להלך-נפש זה ולמקו-רותו לא יכולנו — לא אני ולא חברי — לקבל את דינו.

ואז בא הקרע שנמשך שנים — בעצם עד המח-

שים שעלה בידינו לרכוש מידי הערבים בארץ, ואף לא כנשק — המתודש ברובו — שהגיענו מבלגיה.

מיד היטבנו את לבנו. יהודה היה נוהג לצרף לתוך מיכלי המשלוח נקניקים משובחים, בקבוקי משקה וטבלאות שוקולדה — להנאת המשתתפים ב"מצות" הפתיחה. שתינו לחיים ותקוות חדשות מלאו את לבותינו.

כל המשלוחים (ההדגשה על 20) ששלח יהודה מפולין הגיעו בשלום לידי "ההגנה" בארץ, בהס"ו וואות מהסוואות שונות. בענין זה גילה יהודה דמיון רב וכשר המצאה מפתיע. עד פרוץ המלחמה נתקבלו מפולין כ־2750 רובי מאור 225 מק"ל ע"י ר.ק.מ. כ־10.000 רמונייד מטיפוס פולני, כשני מליון כדורים לרובים ולמקלעים; אקדחים על תחמושתם וכו' וכו'. היתה זו תרומה יקרה ונכבדה בימים השחורים ההם.

אין זאת אומרת שכל המבצע הגדול הזה (עשרות משלוחים)! התנהל על "מי מנוחות". לא חס"ו רי תקלות, אך יהודה התגבר עליהן בכושר המצאתי, בהתמצאותו המהירה, בהעזתו, בתושייתו — וגם במזלו הטוב שעמד לו לא אחת.

הברחת כמויות נשק כאלה לארץ לא יכלה להי"סתר לאורך-ימים מסוכני המודיעין הבריטי שהתחקו על פעולות ההגנה בארץ ובחוץ-לארץ, ולא חסרו, כמובן גם בפולין. במחצית הראשונה של 1939 ביקר שר החוץ הפולני, קולונל בק, בלונדון והוא נדרש על-ידי שר החוץ הבריטי, אנטוני אי"דן, להפסיק את ממכר הנשק ליהודי ארץ-ישראל. אל הדרישה התקיפה היה לה משקל רב נוכח ה"אינטרסים החיוניים שקשרו את פולין אל בריטניה בימים ההם. דאגה גדולה אפפה אותנו ואת יהודה לגורל המפעל, אך לא ארכו הימים ותמורת תשלום מתאים הצליח יהודה להצטייד בתעודת סוכן רשמי של ממשלת אסטוניה לרכישת נשק — והפעולה בפולין נמשכה.

יהודה לא הסתפק ברכישת נשק בלבד. פעולתו התרחבה והסתעפה, הוא רכש בפולין, בהעלם מהשלטונות הפולניים, מכונות משומשות לתע"ת כדורים של 9 מ"מ, והן המכונות הראשונות

נכבדים ב"חלונות הגבוהים" של הממשלה הפולנית. הוא נלווה אליהם בסיווריהם בארץ והשפיע עליהם לנסות דבר אל שלטונות מסוימים בפולין כי ימכרו לנו נשק צבאי חדיש. הכוונה היתה, כמובן, לנשק קל. והנה לפני זמן קצר קיבל מברק כי השלטונות הפולניים נכונים לעיסקה. יהודה כבר לקח דברים עם אליהו גולומב ודוב הוז והם נוטים לשלוח אותו לפולין — לנסות דבר; אך עז"דם מחכים לחוות-דעתי, לאחר בקורי בעניני רכש באירופה.

הרגשתי כי יהודה לזהט לפעולה, מאמין בתוצאותיה, חוזה בה גדולות ועם זאת חושש פן משקע השנים האחרונות והפרץ שנבעה בינינו בעקבות חקירת רצח ארלוזורוב יניאוגי מלתמוד ביזמתו. חשתי זאת במבע-עיניו הבולש, בסגנון דיבורו וברתיעה שבקולו.

לאחר ששמעתי פרטי הדברים מפיו ונועצתי באליהו ובדב הצטרפתי בלב שלם להצעת הנס"ו יון וכעבור זמן קצר יצא יהודה בשליחות מרכז ההגנה לפולין.

ה.

תקופה חדשה נפתחה למפעל הרכש עם צאת יהודה לפולין — תקופה מבורכת שארכה כשלוש שנים: מהמחצית השניה של 1936 ועד פרוץ מלחמת העולם השניה בספטמבר 1939.

לראשונה בתולדות ארגון "ההגנה" רכשנו נשק חדש ממקור ראשון — ממשלתי — ובברכתם של מוסדות השלטון המוסמכים. אכן הובלת הנשק לארץ נעשתה, כמובן, בצינעה. אך הנשק היה חדש ומשובח ועצם פעולת הרכש היתה ליגלית. כשנתקבל משלוחו הנסיוני הראשון והצנוע של יהודה מפולין במיכלי-הסואה (מעגלות חקלאיות) לקחתי חלק בפתיחת המיכלים. הפתיחה נעשתה באחד ממכוני המים המוסתרים מעין זר בסביבות נהלל. המשלוח הכיל בסך הכל 25 רובי מאור; שני מקלעי ר.ק.מ. (קלים) ושלושים אלף כדורים. כשניגלה לפנינו הנשק אורו עינינו ולבותינו פירכסו משמחה: סוף סוף, נשק חדש ונוצץ — ישר מבית-החרושת. לא כאותם הרובים המשומ-

רים) — תוצרת פראג שבצ'כוסלובקיה. מקום הי-
עוד של המדחסים היה נמל ארץ-ישראלי. סופו
של משלוח הנשק שהגיע לארץ, נפרק בשלום מ-
האניה — ומצא את מקומו במחסני "ההגנה" ב-
ארץ.

במרצו ולחצו של יהודה הועברו לרשות חברת
"אירון" בארץ ארבעה מטוסי אימון זעירים פור-
לניים מטיפוס ר.ו.ד. באוירונים אלה אומונו רא-
שוני הטייסים של ההגנה. תכניות מתכניות שור-
נות וחדשות צצו בדמיונו הפורה של יהודה ועמ-
דו על סף ההתגשמות. על כולן הקיץ הקץ עם
פרוץ מלחמת העולם השנייה.

ורק עוד פרט חשוב אחד שהגיע לכלל הגשמה
אזכיר. מרכז "החלוץ" בפולין יום הכשרה צבאית
לחבריו כחלק מהכנתם לקראת עלייתם לארץ. ו-
אולם רק בסיועו הפעיל של יהודה, בעזרת קשר-
יו עם שלטונות הצבא הפולני ובכספים שהצליח
לגייס בפולין, הוחל בהגשמת תכנית זו. נתקיימו
כמה קורסים למדריכים בפיקודם והדרכתם של
מדריכי ההגנה מן הארץ וקצינים פולניים. הוקמו
מחנות והותקנו מטווחים. הפעולה עמדה להתרחב
ולהתפשט על פני סניפי החלוץ ותנועות הנוער
ברחבי פולין. המלחמה שמה קץ גם להתחלה
מבטיחה זו.

בתקופת פעולתו של יהודה בפולין ביקרתיו פ-
עמים מספר (וכן ביקרוהו אליהו גולומב ודב הוז
ומשה שרת). כל ביקור היה לכל אחד מאתנו חו-
יה עזה. יהודה ניהל את עבודתו כשהוא חולש
יחידי על כללותה ועל כל פרט בה. ורק בדרך
עבודה זו מצא סיפוק אז וכן בימים הבאים. את
עבודתו ניהל מתוך התרכזות והשתקעות גמורה
בה. באימוץ כל כוחות גופו ונפשו, בתבונה, בבי-
טחון וביד רמה.

בשנת 1938 נשלח אליו לעזרה מן הארץ כת-
ריאל כץ וכן סיעו בידו בעבודה הטכנית, בעיקר
באריזה בבית-המלאכה, חברים אחדים של הח-
לוצ — מסורים, נאמנים וחרוצים — מאנשי ה-
הכשרה של גרוכוב.

כשהייתי מזדמן לפולין בשליחות "המרכז" ה-

לתעשית כדורים שהגיעו לרשות ה"תעש" של ה-
הגנה.

והנה קטע ממכתב אל אחיו ובו הד לאשרו על
רכישת המכונות (מספטמבר 1938): " — — —
הקשב ושמע: "קניתי קומפלט מכונות לתעשית
מסמרים" (כינוי לכדורים) ובמשך 16 שעות ב-
יום אני רובץ עליהן עם אינג'ינרים ומייסטרס
ועשרה פועלים. תוכל לברך אותי במזל טוב כי
הצלחה כזאת עוד לא היתה בעולם — — — ח-
למתי על תעשייה תמיד וכעת אני מגשים את ה-
לומי" — — —

אגב, הידיעה על משלוח מכונות זה הסתננה
לאוני סוכני האינטליג'נס הבריטי ונשקפה סכנה
ממשית שהמכונות תוחרמנה על ידי שלטונות ה-
מנדט.

האזהרה הגיעה במועדה לאנשי הש"ב בארץ.
בטכסיס מחוכם, מעשה בזק, הסיט יהודה את כיוון
משלוח המכונות והן נפרקו בנמל בירות ואוח-
סנו שם במחסן ערובה השייך לערבי. רק בשנת
1941, בתקופת "שיתוף הפעולה" עם האינטליג'נס
הבריטי על רקע מלחמת העולם הובאו המכונות
לארץ, נמסרו לאנשי התעש, שופצו וכווננו. במא-
מצים רבים ובתחבולות מהיכמות — הימים היו
ימי מלחמה — הושגו חמרי הגלם הדרושים ולרא-
שונה זכינו לראות כדורי 9 מ"מ, נוצצים וחד-
שים ומשובחים מתוצרתנו.

לאחר האיחוד עם ארגון ב' (אפריל 1937) עב-
רו מקורות הרכש שלו בפינלנד לרשותנו. אר-
גון ב' רכש שם בזמנו תת-מקלעים מתוצרת
פינלנד — "סואמי". משלוח של מאה מקלעים ו-
תחמושתם נתקע איך שהוא בפינלנד והיתה סכ-
נה שיאבד להגנה. יהודה טס להלסינקי, ובתח-
בולה מחוכמת העביר את המשלוח ל"נמל החפ-
שי" שבגדיניה: הוא היה מיועד כביכול למכסי-
קו. באחד המחסנים שבנמל גדיניה נארז הנשק
באחד הלילות במיכלים של מדחסים (קומפרסו-

¹ באמצע שנת 1931 נפרד מאירגון ההגנה פלג שהיה
מכונה בפניו — ארגון ב'. באפריל 1937 חזר למסג-
רת ההגנה הכללית. ואז נתפצל ממנו חלקו הרביעי-
ניסטי ויסד את האצ"ל.

מה אוגה ליהודה וחרדנו לו מאד בתוך שאר דא-
גותינו וחרדותינו הרבות. אורו עינינו כשהופיע
לפנינו בריא ושלם בפאריס — במחצית השניה של
ספטמבר 1939. התחבקנו.

בשנים הבאות — שנות מלחמת העולם — נפר-
דו דרכינו: שטחי פעולותינו היו שונים ונפגש-
תי עם יהודה רק מפקידה לפקידה. יחסי החברות
והידידות התמידו, אך כל אחד מאתנו היה שקוע
בעולם אחר של מעשה.

אני נשתקעתי יותר ויותר במיבצע ההעפלה.
עם סגירת הים התיכון בפני שיט הפשי לרגל
כניסת איטליה למלחמה (יוני 1940) פנינו ביתר
שאת להגברת ההעפלה מארצות המזרח (סוריה,
לבנון, עיראק, פרס ותורכיה) וכן ממצרים ומ-
ארצות צפון אפריקה. פרקי זמן ממושכים שהיתי
במסעות ונדודים בארצות אלה ונותקתי מהפעור-
לה השוטפת של ההגנה בארץ.

יהודה התמכר זמן-מה לביצוע תכניות חבלה
בפעולות הנאצים בבלקנים ובמפעלי הנפט ברו-
מניה, ששימשו משאבים למכונת המלחמה הגר-
מנית. זו היתה תקופת שיתוף-הפעולה בין הסוכ-
נות וההגנה ובין מוסדות המודיעין הבריטיים.
אחר-כך השתקע כולו בעסקי הרכש ועשה ר-
בות וגדולות, בממדי הימים ההם. — הוא ועמו
חברים אחרים — בפעולת הרכש בסוריה ועל
גבול א"י וסוריה (ב' 1941) וכן במדבר המערבי
וב"סחיבה" מרכבות א"י ומחסני הצבא הארץ.
אך לא אפליג בתיאור פעולתו בשטח זה, שע-
ליה אני יודע רק מספוריו, מקריאת עדויות ו-
משמיעה.

פעולתו שנמשכה כשנתיים הוכתרה בהצלחה
רבה עד ששמו כרוכש נשק במחתרת למען ההג-
נה נודע לשלטונות הבריטיים ואלה החלו בעי-
קוב נמרץ אחריו ואחר פעולתו. יהודה חש שהקר-
קע "בוערת" מתחת לרגליו וימיו בעבודת הרכש
קצובים והגביר את קצב פעולתו. מבצעו האחרון
היה הפשיטה הלילית הנועזת על מחסן הנשק של
בסיס-האמונים לצנחנים ואנשי האינטליג'נס' ה-

ייתי "מתכבד" בסיוע ממשי בעבודת האריזה ה-
מפרכת. וכפי שסופר לי נתכבדו באותה מלאכה
גם אליהו דוב בביקוריהם בורשה. שוב הייתי
לובש בגדי עבודה וחוזר להיות את אשר אהבתי
באמת — איש עבודה, עושה בעבודת כפים מועי-
לה, מעייפת ומהנה. היינו משתקעים במלאכת ה-
אריזה שנעשתה בעיקר בלילות, על-פי רוב ל-
אור פנסי-השמל של יד. בכלל היתה נודעת חי-
בה יתרה מאת יהודה לעבודות לילה, (וכן לשי-
חות לילה). התפעלתי מכושר סבלו, תבונת-כפיו
וכושר ההמצאה הטכנית של יהודה, "האינטלי-
גנט".

את מלאכתנו היינו מסיימים כרגיל — בשעות
שלאחר חצות או היינו פושטים את בגדי העבודה,
משפשפים בבזון את ידינו המשומנות, עונדים
את עניבותינו ויוצאים את בית המלאכה אל הר-
חוב השומם והדומם. סרים הינו לאחד מבתי ה-
קפה הורשאים המאחרים להסגר — ומהנים עצמ-
נו בקפה חריף וחם. זוכרני שלרוב נודמנו לבית-
קפה ששימש דומני מיפגש לילה לסופרים, אנשי
אמנות ובוהימה יהודים וגויים ושמו "בי-בה-בו".
לגמנו מן הקפה, היטבנו לבנו במיני מאפה ויהו-
דה היה מפליג על כנפי דמיונו ומנסה לגרור אחר-
ריו גם אותנו, ה"ריאליסטים" ואולי גם הספק-
נים.

כך בילינו בחברות ובנעימות, מופרשים מהק-
הל הרועש ומזמזם סביבנו, הרחוק ת"ק פרסה מ-
הענינים שמילאו את לבותינו. עד שגברה עלינו
העייפות מן העבודה המפרכת שעשינו והיינו פור-
שים למנוחת לילה, כשבית-הקפה עדיין מוסיף
לסאון.

יהודה יצא את פולין לאחר פלישת הגרמנים,
כשפצצות חיל האויר הנאצי כבר נפלו בכל מר-
כזי פולין המערבית ועל פני כבישיה ורעו הרס,
מהומה ואימה. ורשה — בסיס פעולתו של יהו-
דה — כבר הופצה קשה פעמים מספר. תוהו-ו-
בוהו השתרר בבירה ערב נפילתה בידי הצורך.
יהודה גאלץ לחמוק ממנה במכונית — בנסיעה
הרפתקנית ומטורפת — דרך רומניה, יוגוסלאויה
ואיטליה. שהינו בימים ההם בפאריס ולא ידענו

ההעפלה. פליטים — שרידי השואה — כבר החלו
נוהרים לאיטליה.

ז.

לא היה זה מקרה יוצא דופן, שאלוהו היה מחי-
ליט החלטה ואף ניגש לביצועה מבלי להמלך אף
בחבריו הקרובים הנוגעים בדבר. אך אנו סלחנו
לו דברים אשר בשום פנים לא היינו סולחים ל-
חבר אחר — לשום חבר אחר. אודה, כשהגיעה א-
לי הידיעה — היו עמי ספקות, מותר לומר ספקות
חמורים, אם יהודה ארזי הוא האיש הנכון למ-
לאכת ההעפלה. בפגישתי עמו — בטרם יצא לדרך-
כו — אמרתי לו בגילוי-לב ובחצי-הלצה "כיצד
תעסוק בעלית-יהודים? הלא אתה אוהב את ה-
רובים יותר מאשר את היהודים". פניו של יהודה
לבשו חומרה והבעתם אמרה עלבון. "סמוך ע-
לי" — היתה תגובתו הלקונית. לשמחתי — מוטב
לומר, לאשרי — התבדו ספקותי. יהודה גילה את
מלוא כוחו במלאכת ההעפלה. כאן פרש את כנ-
פיו. יהודה יצא את הארץ בדרכו למצרים במדי
סמל בצבא הבריטי. ממצרים הגיע במטוס לאי-
טליה, במדי טייס-משנה פולני בעזרתו של טייס
יהודי אנגלי. הדבר היה באפריל 1945.

בתחילת יולי 1945 הגיעה לאיטליה עדה סיר-
ני¹, והצטרפה עד מהרה לעבודה. הרמוניה נהד-
רת — מותר לומר, נאצלת — שררה בעבודה בין
יהודה ועדה במשך השנתיים שעבדו בכפיפה אחת
באיטליה, עד סוף אפריל (פסח) 1947.

בתגופת-איתנים השתלט יהודה על כל שלל ה-
גורמים שבהם היה תלוי בעבודתו, כשעדה מס-
ייעת על ידו בעיקר בעניני כספים ובמגע עם
השלטונות האיטלקיים המקומיים והמרכזיים —
אף גם בשטחי פעולה אחרים. היה עליו לגבור
על קשיים ומכשולים אין ספור; ארגוניים, אי-
שיים, כספיים, פוליטיים, בטחוניים, טכניים, וא-
חרים. בסערה גבר ופסח ופסע עליהם כשהוא מס-
תייע ללא רתיעה במציאותן של היחידות היהו-
דיות הצבאיות ובכוח האירגוני, החמרי והטכני

בריטים על הר הכרמל (סוף מרס 1943). הפעולה
שהתנהלה בפיקודו ולקחו בה חלק יחידת פלמח-
אים וכן חברי הגנה אחרים הוכתרה בהצלחה
גמורה והביאה למחסני ההגנה מאות רובים ו-
מספר הגון של מקלעים וכן כמות הגונה של
תחמושת. למחרת נודע הדבר לשלטונות ואלה
החליטו לעצור את יהודה ואת חברו הקרוב בפ-
עולת הרכש יצחק לוי ושמו מצוד עליהם. באמ-
צע יולי — אותה שנה — הודבקו תצלומיהם ב-
חוצות הערים ובתחנות המשטרה ופרס הובטה ל-
כל מי שיסייע לעצירתם. יהודה נאלץ להכנס ל-
"סליק" וחי בהחבא כשנתיים ימים. לשם הסוואה
גידל שפם וזקן ששינו את פרצופו להפליא. זקן
ניסה לשנות את אופי הילוכו שהיה בולט ומיור-
חד².

אלה היו ימים קשים לו, קשים מנשוא. יהודה
סבל מאד מחוסר פעילות קדחתנית אשר היה ר-
גיל בה והיא נעשתה לו טבע. כחיה פצועה הטל-
טל בחדרי המחבוא שנאלץ להחליף מפעם לפעם
ולא מצא מנוח.

הייתי בין אלה שביקרוהו או לא אחת. אליהו
גולומב שימש לו משענת נאמנה בשנים הקשות
האלה.

יהודה ניסה למצוא פורקן לעצמו והשתקע ב-
מחקר של מטבעות יהודיות עתיקות ובארכיאול-
וגיה של א"י והגיע בשטחים אלה לידיעה הגו-
נה — אך מפלט לא מצא בכל אלה.

בשהותו ב"סליק" חיבר כרטיסיות נחוצות לעז-
רת הש"י (שרות הידיעות) והר"ן (רגול נגדי). אך
כל העיסוקים האלה שימשו רק תחליפים לשעה.
יהודה לא מצא מרגוע לנפשו. הוא התפרץ לפעו-
רה ולא נתן מנוח.

לאחר פלישת בעלות הברית לאיטליה ולאחר
שנתבססו שם יחידות צבא יהודיות וכן הבריגדה
היהודית, החליט אליהו גולומב כי יש להבריח
את יהודה לאיטליה ולהפקידו שם על הרכש ועל

² זמן מה לאחר מאורעות 1929 לקח יהודה חלק בהת-
חרות רוכבי אופנוע. אגב נסיעתו המהירה נפל ונחבל
קשה ברגלו. שבועות חלפו עד שנרפא. מאז לא היה
הילוכו רגיל.

¹ רעייתו של אצטו סירני, חלוץ מאיטליה, ממיסדי גבי-
עת-כרנו, שהוצגה מעבר לקוי האויב, נתפס ונספה ב-
מחנה דכאו.

ראש מאבקם. הצטייד בתעודת פליט על שם ד"ר ג'וזף דה'פאו מדנציג ו"שוטט" בקרבת הנמל עד ש"נתפס" על-ידי השלטונות וצורף למחנה כולו. מיד השתלט על התוהו ובוהו והוכר כמנהיגם המקובל של המעפילים. תביעתו הנחרצת והבלתי נרתעת מהשלטונות — מכל שלטונות שהם, — הייתה לאפשר למעפילים לעלות לארץ על סמך תעודות עליה שחולקו למעפילים מניה וביה על-ידי יהודה ארזי, תעודות שבהן "הוכרו על-ידי מוסדות הישוב ככשרים לעליה". האסמכתאות הן חוקיות: "לך ולזרעך אתן את הארץ" (ספר "בראשית"); "ברחמים רבים אקבצכם" (ספר "ישעי"הו"); הצהרת בלפור והמנדט של חבר הלאומים שניתן לבריטניה על ארץ-ישראל כדי לעשותה בית לאומי לעם ישראל.

בעזרת עתונאי איטלקי אוהד נעשה פירסום דרמטי ואדיר לפרשה ברחבי תבל. השלטונות היו מקומיים — בהשראת הבריטים — תבעו מהמעפילים לעבור למחנה פליטים שבו הובטחה להם מחיתם ביד נדיבה. כדיבור נחרץ דחה דה'פאו את כל ההצעות. אחת החליטו המעפילים ולא יישובו: יותן להם לעלות לארץ, ולא — יפוצצו את האניה על כל אנשיה, ודמם השפוך יחול בראש השלטונות הבריטיים האחראים לעיכוב הפלגת האניה. כדי למשוך תשומת-לבם של תושבי לה-ספציה, העתונאים שעטו על השלל והמוץ הסקרניים — הועלה על ראש תורן גדול במרכז המחנה דגל כחול-לבן ואורגנו מסדרי בוקר וערב שנסתיימו בשירת "התקוה". לבסוף הוכרזה שבת-רעב של כל המעפילים. בפתח המחנה הוצב לראוות תושבי לה-ספציה שלט גדול ובו צוינו מפעם לפעם במספרים גדולים ובולטים מספר השעות של משך השביתה.

סערת-רוח ונחשול זעם גואה והולך אחזו בכל קצוי העולם היהודי, וראש לכל בישוב הארץ-ישראל. מנהיגי הישוב הכריזו על שביתת-רעב של סולידריות עם המעפילים בהחלטה להתמיד בה עד שהמעפילים יותרו לעלות לארץ. הד של אהדה עמוקה נשמע מכל חלקי העולם התרבותי, באיטליה, בצרפת, באנגליה ובארצות-הברית.

העצום שהיה צפון בהן; מנצל עד קצה הגבול את התוהו ובוהו הארגוני והפוליטי ששרר באיטליה מיד לאחר המלחמה וכן את השנאה הכבד שהמפעצת בקרב המוני האיטלקים — כלפי הבריטים.

יהודה כפף לעצמו את מפקדי היחידות היהודיות, את המיג'ורים, הקפטנים, הסרג'נט-מיג'ורים, הסרג'נטים הקורפורלים ואף הטוראים הדיושים למלאכתו. כרוח סערה טס במכוניתו מצפון איטליה ועד דרומה-עקבה, מפיח עוז ומרץ. מד"ר בן, מארגן ודוחף את כל הדרוש להפלגות. אורה של מתח גבוה יצר בקרב כל אלה שנרתמו לפעולה.

ולא ארכו הימים ואניות מעפילים החלו מגיעות מאיטליה אל חופי הארץ. הראשונות קטנות ואף זעירות, ולימים גדולות יותר ובקצב הולך וגובר. במשך השנתיים שבהן פעל יהודה באיטליה הגיעו לארץ עשרים אניות ובהן 11415 מעפילים: גברים, נשים וטף. לאניה הראשונה — הסנוניתה הראשונה מאיטליה — קרא יהודה שם "דלין" — על שם אליהו גולומב שנפטר קרוב לאותו זמן. (דלין היה אחד מכינויו של אליהו במחתרת על שם בתו דליה). האניה נשאה 35 מעפילים והורידה אותם בשלום בחוף קיסריה בכסות ליל-חושך.

מפעל-ההעפלה מאיטליה הגיע לשיאו בפרשת לה-ספציה — מותר לומר האפופיאה של לה-ספציה. יהודה הדבר היה בסוף מרס 1946.

קיצורה של העלילה הוא כי 1014 מעפילים נלוו כדו על-ידי השלטונות האיטלקים בהתכוננם לעלות על האניה "פדה" שעגנה בנמל לה-ספציה והוכנה לקבלם. בינתיים הריחו הבריטים את הנעשה. מארגני השירות — חיילים וסמלים של היחידות היהודיות — נעצרו. המעפילים הצטופפו באחד המזחים של הנמל, בקרבת האניה, סגורים ומסוגרים. בשעות הראשונות להעצרים לא היה יהודה ארוני ביניהם. המצב היה קריטי ומכורכת-חרדה שררה בקרב המעפילים. עדה סרני נעדרה: בכל משך הפרשה היא שהתה בארץ.

יהודה החליט להצטרף למעפילים ולהתיצב ב-

יהודה עד כה במסיבות שונות ומשונות, הכרתיו כאיש נועז, בעל חוש התמצאות בלתי רגיל, בעל דמיון פורה, מחונן בכשרונות מזהירים ומגוונים, איש היצרים העזים, ועל הכל איש-מעשה — מחי ליט ועושה ורואה ברכה במעשיו.

והנה נתגלה לפני כמנהיג שאין עוררים עליו של ציבור מעפילים יהודיים. כל איש בהם נתנסה בשבעת מדורי השואה והשנים האיומות הטביעו בהם חותם בל ימחה, כולם בעלי נסיון-חיים מחי ריד מסמר-שער, מפוכחים, ספקנים ואף ציניים. והנה כל הקהל המגוון הזה, כולם כאחד, נשאו עיני גיהם ולבם אל מנהיגם המוכר והטבעי בבטחון ובאמונה שהוא יוליכם אל החוף הנכסף. והיה הדבר כפלא בעיני. ופקחתי את עיני ולבי לרור זה. התהלכתי בין המעפילים, שוחחתי עם יחידים ועם קבוצות ונוכחתי בישיבות ובכירורים. מתנה המעפילים היה מלוכד ועצמאי בהנהלתו הפנימית. שום פקיד או קצין בריטי או זר לא הורשו להכריז גס פנימה. שער המחנה סגור ומסוגר ומשמר-תמיד שומר עליו, ורק לפי רשיון מיוחד של די"ר דה-פאז הותרה הכניסה. במחנה היה סדר ומשטר. ועדות פעלו להסדרת שטחי החיים השונים. ועד קצה הגבול האפשרי הוקפד על הנקיון.

על שער המחנה התנוסס שלט גדול ועליו בכתיב עברי ובאותיות מאירות עינים רשום: "שער-ציון" ובאיטלקית: "Porta di Sion".

לפנות ערב נכחתי במסדר. כל המעפילים על קבוצותיהם (לפי זיקתם התנועתית) התיצבו ב"סדר ובמשטר. יהודה נשא גאום — מגשר הפיי-קוד של האניה הרתוקה למוח — באידיש הדלה שלו. הוא דיבר אידיש כדבר איש בשפה שהוא שומע אך אינה שגורה בפיו. חיתוך דבורו בשפה זו היה זר, כמעט צורם. אך האידיש שבפיו נשמעה לו להביע את אשר בלבו. כל הציבור כולו שמע אותו בדריכות. (מן הסתם לא לראשונה!). איש לא נע ולא זע. הוא חיזק את לבם במאבקם והבטיח שסוף נצחונם לבוא; יהיה אשר יהיה, לא תהא כל נסיגה מתביעתם — לעלות.

לפי הרגשתי האריך יהודה במקצת. לבסוף הורם הדגל אל ראש התורן והמסדר כולו פרץ

אך המצב היה ללא מוצא והרה סיבוכים, ביין — שר החוץ הבריטי — שבפניו הובא העניין ובו היתה תלויה ההחלטה — גילה את כל טמטומי עקשותו וקשיחותו: הפרסטיז'ה שלו ושל בריטניה הועמדו במבחן.

בארץ הוחלט כי עלי לצאת מיד לאיטליה. מטעמים פורמאליים לא היתה היציאה מן הארץ קלה בימים ההם. רק ערב פסח — כבר לאחר שהחלה שביתת-הרעב של מנהיגי הישוב — הצלחתי לצאת למצרים ומשם לפאריס. בגבול א"י-מצרים הופרדתי מיתר נוסעי הקרון ובכלי נערך חיפוש קפדני ביותר, אך הייתי נכון לחיפוש ולא נמצא עמי כל דבר "טרפה". בפאריס שוב היה קושי בקבלת האשרה לאיטליה. ד. בן-גוריון שהיה באותם הימים בפאריס וכן ברל לוקר מהנהלת הסוכנות. לפני צאתי לאיטליה תבעתי יפוי-כוח מוחלט ובלתי חוזר לטפל בפרשה עד סיומה, כי בינתיים נשתבשו היחסים בין יהודה ואנשי הנהלת הסוכנות בפאריס, בלונדון ובארץ. יהודה חשש שמא תבוא רתיעה ולא יניחו לו לערוך את המאבק עד תומו.

בשיחות הטלפוניות ששוחחתי עם יהודה מפאריס ריס ללה-ספציה חשתי מרחק ואף חשדנות. בן-גוריון העניק לי יפוי-כוח מלא. עם השגת האשרה אצתי לאיטליה, הגעתי ברכבת למילנו ומשם במדינת ישראל ללה-ספציה.

לעיררה זו הגעתי כבר לאחר ביקורו הדרמטי של מנהיג הליבור הארוולד לאסקי ולאחר שנסיי תיימה שביתת-הרעב של כל המעפילים שארכה 75 שעות — שביתה שפרסום אדיר ומותח ניתן לה ברחבי העולם המערבי. לאסקי זועזע עמוק מכל אשר ראה ושמע והבטיח בהן צדקו ל"טוס מיד ללונדון ולמסור התרשמותו לבוין ול-אטלי. הוא ביקש הפסקה של שביתת-הרעב והביע את תקוותו שיימצא מוצא והמעפילים יורשו לעלות לארץ.

ביליתי יממה במחנה ולפתע נגלה לפני יהודה ארזי באור חדש לחלוטין. יש שאדם חי בקרבתך, ואף במחיצתך, שנים ואף עשרות שנים ולפתע מתגלה לך שיש בו דברים שלא הכרת. ידעתי את

הדין-ודברים ביני לבין יהודה עם סיום הפר-
שה לא היה תמיד חלק ופשוט. אני דחקתי ל-
סיים את הפרשה — לאחר שהופק ממנה מירב
האפקט התעמולתי והמדיני; משימות חדשות וכ-
בירות עמדו לפנינו הן בהעפלה והן בשטחים א-
חרים וחתרתי "לשחרר" את יהודה ואת כולנו ב-
הקדם האפשרי לקראת התפקידים הבאים והדו-
הקים. ואילו יהודה דומה קשתה עליו "הפרידה"
משיא מפעלה, אולי משיא חייו. הוא התעקש, לפי
הכרתי שלא לצורך, עד שלבסוף קיבל את הדין.
סוף-סוף הותרה עלית כל המעפילים יחדיו, מ-
תוך "ויתור" מצדנו שלא יגיעו לחופי הארץ לפני
18 במאי, ומספרם ינוכה ממכסת העליה הרש-
מית. הוכשרו להפלגה שתי אניות — "פדה" ו"פ-
ניצה", שמותיהן הוסבו ביזמתו של יהודה ל"א-
ליהו גולומב" ו"דב הוז" — שני השמות היקרים
והנערצים עליו ועל כולנו. בדגלי ציון מונפים ב-
רמה, לקול שירה אדירה של "התקוה" — כשהמור-
נים המונים של תושבי להספציה מלווים את ה-
עולים בהתלהבות ובהערצה — הותרו החבלים ש-
קשרו את האניות לרציפן והן הפליגו אל מרחבי-
הים בדרכם לארץ.

יהודה ארוז וכמה מחבריו-עוזריו היו בין המ-
עפילים על אחת האניות המפליגות. בלב ים, הר-
חק מטווח-הראייה מן החוף המקורירדו יהודה וחד-
בריו לסירה שהחזירה אותם לאיטליה, כדי להמ-
שיך במלאכה.

ט.

מסיום פרשת להספציה ועד למועד עזיבתו
של יהודה את עבודת ההעפלה באיטליה — בפסח
1947 — ביקרתי באיטליה בענייני העבודה פע-
מים מספר. "בסיס" עבודתנו היה בפאריס. בפגי-
שותי עם יהודה באותם הימים הבחנתי שלא תמיד
היה בקו הבריאות. חרדתי לו ועקבתי בדאגה אח-
רי קצב עבודתו העז והסוער. לא תמיד היתה ה-
הבנה שרויה בינינו. יהודה לא ראה את מפעלי
ההעפלה והבריחה בשלמותם ובכללותם — והם
הקיפו אז כמעט את כל יבשת אירופה. יהודה ה-
יה מרוכז בעבודת ההעפלה באיטליה וראה בה

בשירת "התקוה", ראשיתה בלחש וסופה בקול
אדירים. פעמים רבות בימי חיי שמעתי שירת
"התקוה" מושרת ואף שרתיה עם הציבור, אך ל-
עתים רחוקות מאד הייתי נפעם ונרגש כאשר ה-
ייתי למשמע ההימנון במעמד זה. חשתי בעליל,
כי פה, על מוז זה, בנמל איטלקי נידה, מתוך ת-
הומות הסבל והייסורים של עצמו, עולה ומתחשל ה-
כוח חדש, צומחת תקוה חדשה, וציבור-האלף ה-
ניצב לפני, כולו מלוכד, לוקח חלק פעיל — ב-
פועל ממש — במהפכת הגאולה היהודית, ובראש
הציבור — במרכזו, בלבו — יהודה ארוז.

מעברים — מכל עברי המזח המסוגר — ניצבו
המוני איטלקים תושבי להספציה, גברים ונ-
שים, ילדים וזקנים, והסתכלו במחזה בסקרנות,
מהם פעור-יפה ממש, בדומיה ובהתפעלות.

חזרתי להסתכל ביהודה — השהיתי יפה יפה
את מבטי בו — בחזותו ובכל הליכותיו. הקשב-
תי רב-קשב לדבריו, ראיתיו במגעיו עם הציבור
ושליחיו. הוא לא שיחק תפקידו כשחקן על הב-
מה, אף לא כשחקן מחונן. הוא היה באמת ובת-
מים — בכל מהותו והכרתו — כאחד המעפילים
ועם זאת מנהיגם המוסמך והנערץ. היכולת הזאת
שגילה להתמוג כליל עם הציבור שאת שליחותו
עשה, עצמת הריכוז שגילה בשליחותו זו תוך הנ-
סיבות הטרגיות הנתונות, הפלאוני. מניין לו כל
אלה ליהודה, על עברו הישראלי ההרפתקני, הצ-
ברי כמעט, ואת מנהיגותו קיים ביד רמה — בת-
קיפות — אך גם בפקחות, בתבונת-חיים חכמת-
לבי, וגם בהרבה אהבה ורחמים.

נזכרתי בספקות שהיו בלבי לגבי התאמתו של
יהודה למלאכת ההעפלה ומאושר הייתי בהכירי
כי טעיתי, איש גדל וצמח בתוך תפקידו ומכוחו.

ת.

פרטי התרת הפרשה, סיפור נפתולי המשא-
ומתן עם השלטונות הבריטיים שנאלצו לבסוף
להיסוג מעמדה שאי אפשר היה להחזיק בה (נוכח
דעת הקהל הגואה בבריטניה והפרסום הדרמטי
של הפרשה בכל ארצות המערב) אינם ענין לס-
פורי זה.

שליחים מן הארץ. יהודה לא מצא לשון משותפת עם אנשי הפלמ"ח, הימאים והאלחוטאים ("הגד-עונים"). שעשו בדרך כלל עבודה אדירה ומפוארת. את מלוא הנטל והאחריות העמיס על עצמו וריכו בידיו, בסיועה הנאמן של עדה סרני.

ניסיתי להתווכח עמו ולהטותו לנוסח עבודה אחר, אך במהרה נוכחתי שמאמצי הם ללא הרעיל. יהודה לא יהיה אחר ולא יעבוד אחרת. לבסוף — ובהכרה ברורה — התחלתי שומע וסופג את כל ה"טיראדות" וה"פילופקות" שלו בשלוה פילוסופית... ובחיוך. שתיקתי וחיוכתי הוציאו אותו לפרקים מכליו.

הייתי מרוכז כולי במאמץ אחד ויחיד להמריץ הפלגות בזו אחר זו. חתרתי לעוד אנית מעפילים ועוד אחת, עוד אלף מעפילים ועוד אלף. הגברת הקצב היתה חשובה בעיני מכל. כל אנית מעפילים שנוספה — בין שהורידה מעפיליה בשלום ובין שנתפסה על-ידי הבריטים — היתה בעיני כ"איל-ברזל המקעקע את חומת ה"ספר-הלבן". והיא לא זה היה עיקר העיקרים. מה חשיבות היתה בעיני ל"שיטה" זו (ממשית או מדומה) או לשיטה אחרת? חשתי כי אנו בעיצומה של מערכה שתקבע במדה גדולה אולי מכרעת את כל עתידנו. הן הצד השווה שבכל "השיטות" היה שעל פיהן שולחו לארץ אניות מעפילים כמעט מכל חופי אירופה הדרומית ואף הצפונית וכן מחופי צפון אפריקה. ברוכות איפוא כל השיטות וברוכים כל העושים במלאכה באמונה ובכשרון! בהכרה ברורה נזהרתי מלהתערב בפרטי הפעולה של האנשים ב"מקומות", שבהם הוצבו לפי הכרתי מיטב אנשינו — המיטב שבמיטב. שקדתי להקנות לכולם הרגשה של מרחב ליזמתם לדמיונם ולכורשר ביצועם. בבחירות מוחלטת הכרתי כי את מפעל האדירים, המפוזר כמעט על פני כל היבשת וימיה אין כל אפשרות מעשית לנהל ממרכז אחד — מ"מטה אחד" — וכי תפקידו "הצנוע" של המרכז הוא לסייע, לעודד, לדרבן, ולהמציא אמצעים ואנשים מתאימים למקומות. נהגתי לתאם ולהתערב בפרטים אופראטיביים רק בשעה שהיה הכרח גמור. כן היה מתפקידו של המרכז ל-

חזות-הכל. הוא זולז ללא כל הצדקה במלאכה הנהדרת שנעשתה מצרפת וכן מרומניה, מבלגיה ומארצות אחרות. והרי עובדה היא כי בתקופה שלאחר המלחמה ועד ההכרזה על המדינה הפלמ"גו מאיטליה 35 אניות מתוך 65 אניות מעפילים ומספר העולים-המעפילים משם היה 22.000 מתוך 70.000 של המעפילים בדרך הים בתקופה זו.

הוא ביקר בחריפות את "שיטת" הפעולה בארצות אחרות, שניצלה במדה גדושה גם עבודת קבלנים גויים שוחררי-בצע; לא הבחין או התעלם מהשוני שבין תנאי עבודת ההעפלה באיטליה (זו שנסתיעה בעיקר בכוחן של היחידות היהודיות בצבא הבריטי) לבין התנאים ששררו בארצות אחרות; ביטל את עבודת "המוסד" בארץ ובנה מגדלים של תיאוריות על ההבדלים היסודיים, "ההתהומיים" כביכול, שבין שיטתו שלו והבנויה על "עבודה עצמית" לבין שיטתם של כל האחרים. כל הקיטרוג הזה לא פגם כלל ביחסינו האישיים. אותי, משום מה וכמובן שלא בצדק, הוציא מכלל אנשי "המוסד" שעליהם מתח ביקורת קטלנית.

עתה מתוך "מבט לאחור" נראה לי כודאי, שהשרטת הקשה שנשרט במגעו עם אנשי המוסד לעליה בתקופת נסיונות פעולתו בבלקנים (בשנת 1940) היא שהיתה פטר-הקרע בינו לבין אנשי "המוסד" — קרע שלא התאחה עד ימיו האחרונים. המחלוקת המרה היתה קשורה בפרשת אנשי-המעפילים דרין וז (הגיעה לארץ באמצע מרס 1941).

עיקרה של המחלוקת היה לגבי יעדה של האניה: אם לפעולת חבלה בבסיסי הנאצים בבלקנים (בזאת רצה יהודה) או לפעולת עליה ב' (ל) כך נתכוונו, אנשי "המוסד" והם שהכריעו). ואין כאן המקום להאריך בנושא זה.

סגנון זה של "אני ואפסי עוד" לא היה לפי רוחי. גם אורח עבודתו "הדיקטטורי" של יהודה לא היה לטעמי. הוא לא ידע לשתף אנשים באחריות. ביחוד החריף הדבר לאחר שחלפה תקופת חיילי היחידות הצבאיות, ולאיטליה התחילו מגיעים

גלויה באחת מפגישותינו. אך אני אחת החלטתי להביא את הפעולה לשלב של הכרעה וסיום. בימים ההם התכוונו להנחית מהלומה אדירה על מדיניות השערים הסגורים של "הספר הלבן"; ק"י וינו שתהא זו מהלומה ניצחת. על הפרק עמדה השטת ה"פאנים" מרומניה ומבולגריה. שתי הא"ניות ("פאן קרסנט" ו"פאן יורק", ששמותיהם הור"סבו אחר-כך ל"עצמאות" ו"קיבוץ גלויות", נשאו 15.236 מעפילים). היה זה שיא בממדי ההעפלה שלנו. הפלגת האניות היתה כרוכה בסככים ק"ש — ארגונים, מדיניים ואחרים. פרטי המעשה אינם ענין לכאן. רק לאחר שהפליגו שתי ספינות אלה ראיתי את חלקי אני במלאכת ההעפלה כג"מור. חזרתי לארץ בראשית ינואר 1947 והעמדתי עצמי לרשות עניני הבטחון. לאחר שנעדרתי ואף נותקתי במידה רבה מן הענינים השוטפים יותר משנה ומחצה לא קלה היתה קליטתי במערכת הבטחון בתנאים החדשים.

בן-גוריון קיבל על עצמו את תיק הבטחון ב"דצמבר 1946. בקונגרס הציוני הכ"ב שנתכנס ב"באזל. לאחר שלמד ביסודיות את המצב (ערך ל"עצמו "סמינר" מקיף, כלשונו) ונתבררה לו המ"צוקה החמורה, המשוועת של ארגון ההגנה מב"חינת ציודו בנשק, החליט להפנות למשימת הר"כש ממיטב האנשים. לא רבים חשו כמוהו בחרי"פות ובבהירות כה מובהקת את חומרת המיבחנים הממשמשים ובאים. באחת מפגישותי עם בן-גור"יון במחצית השניה של 1947, כששוחח עמי בנו"שא זה, היצעתי לו לגייס את יהודה ארזי, ש"נת"פנה" בינתיים מעבודתו בהעפלה. ואכן לא ארכו הימים ובן-גוריון הציע ליהודה ללכת לארצות הברית, וכן לארצות אחרות שמעבר לים, ולהת"מכר לפעולת הרכש במהדרותה החדשה.

באירופה פעל אז בשטח זה מוניה מרדר (מר"דור). ובסוף נובמבר 1947 נשלח לאירופה גם אהוד אבריאל.

אותה שעה קשתה קבלת השליחות על יהודה מטעמים משפחתיים. כן חשש בכלל ללכת אל מ"עבר לים — לארצות שלא נוסה בהן. נטה יותר

ייצג את המפעל כלפי המוסדות הציוניים וגופים יהודים אחרים ומאידך לשמש נציג המוסדות ב"מוסד לעליה ב".

יהודה לא קיבל את יחסי ה"פילוסופי" ל"שיר"טות הפסולות" כביכול של האחרים. הוא רתח. הוא התגעש. ואני שתקתי... וחייכתי; כל עוד ספינות ההעפלה חורשות את פני הימים, מהוות לחץ אדיר על בריטניה ו"משגעות" את בוויין — רב לי. התפקיד העיקרי מתמלא. יש רק לאמץ את כל הכוחות, היזמה והכשרון להגברת הזרם ההופך לנחשול ולאשד. אך יהודה לא קיבל את הדין. וחרף הפצרותי ותביעותי החליט לפרוש. ואכן פרש בפסח 1947 וחזר ארצה — כמוכן, לא"חר שנקבעו הסידורים להמשך הפעולה מאיטליה. האניה האחרונה שהשיט מאיטליה היתה "שאר"ישוב" (הפליגה בערב פסח תש"ז — 1947).

אחת התכניות שצדו את דמיונו של יהודה ב"טרם פרש היתה "להתגלגל" לקפריסין באחת מ"אניות המעפילים ולהתיצב שם בראש מאבקם של אנשי המחנות. איני זוכר מדוע לא נתממשה תכ"נית זו. שנראתה לי מאד.

לפני צאתו לארץ הבטיח לי יהודה בגילוי-לב כי יביא את ערעורו וקובלנותיו על שיטת עבוד"תי בפני ה"מוסדות". קיבלתי זאת ברוח טובה וב"הבנה: "בודאי ובודאי שזכאי אתה לעשות זאת; יתר על כן, אם דעתך היא שדרכי בעבודה אי"נה — נכונה, חובתך להעיר על זאת לממונים ע"לי". לחצנו ידיים ונפרדנו כידידים טובים. ידוע לי כי אכן ניסה יהודה להביא עצומותיו בפני בן-גוריון ואילי גם בפני חברים אחרים. לא שמעתי שהיו לכך תוצאות.

מגעתי הבלתי אמצעי עם יהודה ארזי ניתק עד מארס 1948.

קרבנו ימי ההכרעה המדינית והצבאית. בן-גור"יון נכנס ראשו ורובו למלאכת הכשרת ההגנה לק"ראת המבחנים הצפויים. הוא התרעם עלי קשות כי עודני שקוע במעשה ההעפלה. "האמנם אינך חש את המתהווה, את הצפוי"? שאלני בתרע"מ

קודר ביותר על סיכויי תכנית הרכש של יהודה ארזי. הבנו מדבריה, כי בעצם צפוי לתכנית זו כשלון — ואולי כבר נכשלה. עגנת-דאגה כבדה ירדה על כל המסובים. לעתים רחוקות ראיתי את בן-גוריון כה מודאג — כמעט נחרד. הן עיקר תכנית הציוד של צבאנו המתארגן היה כרוך בקבר לת הנשק לפי תכניתו של יהודה ולפי לוח הזמנים שקבע. משלוחי הנשק הקל מצ'כיה — פרי מאמציו של אהוד אבריאל — עדיין לא החלו להגיע לארץ ועדיין לא היה ברור מתי יתחילו להגיע.

מיד פנה אלי בן-גוריון והציע שאצא מיד לאירופה לבדוק את המצב ולעשות את כל הניתן כדי להחיש את משלוחי הנשק שבהם תלוי עתידנו בפועל ממש — לחיים ולמות. כבר היה ברור ש עם צאת הבריטים באמצע מאי 1948 תחל פלישת כל צבאות ערב לארץ. לא היה מקום להיסוסים ולהשהיות ונתתי את הסכמתי. דובר — "כמו בן" — שיציאתי לחו"ל היא לזמן קצר בלבד, אולי לימים מספר, וכי אין היא כרוכה בביטול תכנית "הנגב", שאליה כוונתי, כמסופר קודם.

למעשה, עקב נסיעה זו שהייתי באירופה למען לה מארבעה חדשים (חדשים גורליים!) שבהם הוטל עלי לרכז ולתאם את כל פעולות הרכש ב"חוף-לארץ. התרכזתי במכוון ברכישת נשק בלבד, להוציא כל טיפול בציוד אחר. שוב התחלתי פועל במגע צמוד עם יהודה ארזי.

נבצר ממני להמחיש — ולו במדה כלשהי — את עומס האחריות הכבירה והאיומה שחשתי וחישו כל האחראים לרכש בימים הגורליים ההם. חשנו בעליל כי בהצלחתנו — או חלילה בכשלוננו — תלוי גורל המערכה בארץ: מערכה לחיים ולמות, שבה ניצבים בקרב, מול אויב חמוש היטב, חברינו, אחינו ובנינו. יותר מזה: כל עתידנו בארץ — אף עצם קיומנו היה נתון בכף. ידענו נאמנה שאנשינו ילחמו כאריות ושום קרבן ושום מאמץ לא יכבד מהם ולא ירתיעם, אך מה כוחם ללא הציוד ההכרחי, לפחות בנשק קל ומסייע, לעמוד לעומת האויבים הפולשים מכל עבר?

עמלנו בתמצית כוחותינו הגופניים והרוחניים,

ללכת לאירופה — זו שבה הרגיש עצמו בן-בית. אך המצב החמור תבע פעולת רכש נרחבת בממדים שעוד לא ידענו כמותם, וכן כבדה עליו מאד תביעתו הנמרצת של בן-גוריון והוא קיבל את הדין.

בסוף נובמבר או בראשית דצמבר 1947 יצא יהודה את הארץ. בדרכו התעכב כיומיים ברומא והפקיד בידי עדה סרני סכום כסף לרכישת שתי ספינות עשויות ברזל להובלת הנשק שיירכש ב"עתידי. מרומא טס לארצות-הברית והשתקע ב"פועלה.

זרים היו תנאי הפעולה בארצות-הברית ליהודים — שונים לחלוטין מאלה ששררו באירופה הימערערת והמסוערת שלאחר מלחמת העולם. לא חר תקופת גישושים התקשר יהודה לרכישה היגונה של נשק קל וכן של תותחים מסוגים שונים וטנקים קלים. בקגדה רכש נושאת מטוסים קטנה שיצאה מכלל שימוש ושמה "אטו". לפי תכניתו צריך היה כל הנשק להעמס על אניה זו ולהגיע לחופי הארץ באמצע מאי 1948 עם צאת הבריטים. לפי כמותו וסוגיו עשוי היה הנשק להספיק לציודו המלא של צבא היבשה שלנו בשלב התארגנותו הראשון. התכנית היתה גדולה — מלהיבה — כולה לפי מיטב הדמיון הממריא של יהודה.

בן-גוריון נשען במדה רבה על תכנית הציוד הזאת.

אני טרם נעגנתי לשטח פעולה מסוים במערכת הביטחון המוקמת מחדש. בן-גוריון תכנן את ש"ליחותי בתפקיד מרכזי לנגב ולאחר היסוסים קיבלתי עלי את המשימה ואף התחלתי מתכונן להמעשה בעזרת חברי ואיש-אמוני ליובה אליאב.

בעשרים במרס השתתפתי בישיבה שבה נסקר המצב הבטחוני. הישיבה נתקיימה בתל-אביב בדירתו של יעקוב דורי, הרמטכ"ל דאז, שלא היה בקו הבריאות והיה חלוש למדי. ישבנו בחצי גורן עגולה סביב מטתו; מלבדו נכחו לפי זכרוני: בן-גוריון, יגאל ידין (קצין המבצעים), ישראל גלילי, גולדה מאיר ואני. גולדה מאיר שחזרה זה עתה ממסעה בארצות-הברית מסרה דין-וחשבון

חדשים נקשרו בצרפת. בשווייצריה ובאיטליה והם שנתנו לצה"ל המתארגן את כל הנשק "הכבד" הראשון: התותחים של 65 מ"מ ואחר-כך של 75 ואחרים. הטנקים הקלים של 12 טון ואחר-כך גם השרמנים, המרגמות של 120 מ"מ, וציוד צבאי אחר.

אך גם מאמציו של יהודה ארוזי בארצות-הבי-רית לא היו לריק. לאחר מאמצים נואשים, תח-בולות אין ספור והרפתקאות משונות הם נהנו לנו את שלושת מטוסי "הקונסטליישן" הראשונים ו-עשרת מטוסי "הקומנדו" (46 c). אלה, בצי-רוף למטוסי תובלה אחרים, שכורים, היוו את הרכבת האווירית שהטיסה לארץ מצ'כיה נשק קל, פצצות אוויר, מטוסי "מסרשמיט" מפורקים לחד-לקים ועוד ציוד רב ושונה שהיה חיוני למערכה הגורלית. כן הושגו והוטסו לארץ, עקב מאמצי יהודה בארצות-הברית, שלושת "המבצרים המ-עופפים" B-17.

יא.

לא קלה ולא חלקה כלל היתה הפעם עבודתי המשותפת עם יהודה ארוזי. הוא נפצע קשה מכש-לון תכנית "אטו", ולא השלים עם העובדה שלא הוא היחיד המצייד את צבא הגנה לישראל. הרוב המכריע של הנשק הקל (רובים, מקלעים, תחמו-רת קלה וכו') וכן אוירוני הקרב הראשונים, ה-מסרשמיטים — בלשון הימים ההם "סכינים" — הגיעו מצ'כיה עקב הצלחת פעולתו של אהוד אבריאלי.

בנסיבות אלה חייב הייתי להתנר סבכים רבים לגבי העדיפות בשימוש בספינות-תובלה ובבע-יות כספיות ואחרות. קשה היה ליהודה — כמעט אי אפשר — לכופ את אפיו המרדני-הפרטיוני ל-מרות כלשהי. ולא פעם הגיעו הדברים להתנג-שויות קשות בינו לביני, קשות לו וקשות גם לי. עם זאת דומני כי זכאי אני לומר, כי גם בתקופה זו של מתח עליון מעולם לא הופרו ואף לא הו-עבו יחסי הידידות והחיבה שרחשנו איש לרעהו. אזכיר אפיזודה. משלוח של נשק חיוני הגיע ל-מרסיל ועמד לפני הטענתו על אניה שיהודה הת-קינה לכך. צרפת כולה — ומרסיל בכללה — רח-

עד שזכינו והמשלוחים הראשונים התחילו מגי-עים לידי לוחמינו בדרכי הים והאוויר.

גם עתה, כשהנני מנסה להחיות בקרבי את זכר הימים הגדולים, והאיומים ההם חולפת צמרמורת בחוט שדרתי ואני מתפלל לבל אוטל שנית לאח-ריות מעין זו, לתוך מאמץ מטורף של תחרות עם הזמן הדוהר, כשהמברקים והמכתבים-הפת-קים המגיעים מן הארץ חמורים ומחמירים, דוח-קים ומצליפים, והשאלה הגורלית תלויה על רא-שינו בימים ובלילות ללא שינה כמעט: היספיק הנשק ההכרחי להגיע למועד? היספיק?

אחזור למגעי עם יהודה. פגישתי עמו נתקיי-מה ימים ספורים לאחר בואי לחוף-לארץ (הגעתי לפאריס ב-23 במרס 1948). שמעתי מפיו את כל פרשת תכנית "אטו". חששותי החמורים הפכו ו-דאות קודרת, נוכחתי שהתכנית נפלה בנופלים — אין כל סיכוי ממשי להחיותה ולהגשימה. תפקי-די הראשון — הקשה אך ההכרחי היה לגמול את יהודה מתכנית זו, לנתק אותו ממנה לחלוטין כדי להפנותו לתכניות אחרות שהיה בהן ממש. לא קל היה הדבר ליהודה. הוא השקיע בטיפוח התכנית ממיטב כשרונותיו ותקותיו. יזמתו ודמיונו. קשה היה לו להינתק מהקסם שבתכנית הגרנדיוזית — אך אני הייתי משוכנע שהיה זה מקסם-שוא. ה-מציאות האכזרית בחומרתה תבעה את שלה.

עתה, בהביטי לאחור, סבור אני כי יהודה עצמו כבר היה נכון להוואש מתכנית "אטו" — וחסרה לו אולי רק הדחיפה האחרונה שנמצאה לו בשיחותי עמו.

אזי נתגלה יהודה שוב בכל כשרו הגדול ל-תפנית חדה. אגב פעולתו בארצות-הברית נפש וקשר קשרים עם סוחר נשק בממדים בין-לאו-מיים, פליט פולני מן האצולה לשעבר, סוחר-הרפתקן, מבריא שמלאכתו בכך, ועם זאת בעל מושגי כבוד, אצילות והגינות "מקצועית". בעל קשרים נרחבים היה בצרפת, בשווייצריה ובאיטל-יה, איש רב תחבולות ומעוף. הם — יהודה ואותו סוחר — נקשרו זה לזה לא רק בקשרי "עסק", אלא גם ביחסי הבנה וידידות. מצאו לשון משו-ר תפת. ולא ארכו הימים (ימים ממש) וקשרים

אך גם זאת לא יכול יהודה "לעכל". הוא טען כי אפשר להסתפק בהחלט במומחים הגויים שבהם הסתייע וכן כי הכנסת מומחים נוספים מן הארץ תסרבל את הפעולה ואף עשויה להוות סכנה בטחונית. לאחר תקופת-מה הגיעו יחסי עמו לכלל משבר גמור — והוא סיים את עבודתו וחזר לארץ מר-נפש. קשה, קשה מאד, היה הנני תוק גם לי. אך לא ראיתי עצמי רשאי לנהוג אחרת. כך גזרה עלי אחריותי ולא הייתי נכון לוותר בשום פנים. טראגית ממש היתה פרישתו של יהודה מפעולת הרכש, אך בלתי נמנעת; נאלצתי לקבוע סידורים חדשים להמשך תקין של הפעולה. ואין צריך לומר שיהודה סייע במיטב יכולתו לקביעת הסידורים החדשים.

בן-גוריון, שלפניו הביא יהודה את עצומותיו, ראה את תביעתי כטבעית ומוצדקת.

כך פרש יהודה מעבודת הרכש בפברואר 1949 — לאחר תקופת עבודה סוערת מבורכת ומצילה. "אם צה"ל עמד בנצחון במלחמת הקוממיות, מע"טים נגד מרובים, יש ליהודה ארזי חלק לא קטן בפלא-אדיר זה" — כתב בן-גוריון מיד לאחר פטירתו של יהודה ארזי.

יג.

לאחר קום המדינה ולאחר שפרש מעבודת הרכש עמד יהודה בפרשת-דרכים, הוצעו לו תפקידים שונים במנגנון המוקם במדינה, אך הוא התחמק מלקבלם בהלצה או בחצי-הלצה. מן הסתם חש, בתוך תוכו, שלא יוכל למצוא מקומו במסגרת מוגדרת פורמאלית ופרש לחיים פרטיים.

היינו נפגשים על כוס תה — אך לא תכופות — ותמיד מתוך חיבה וידידות רבה. יחסינו האישיים לא נשתבשו כלל עקב פרישתו האחרונה מעבודת הרכש — פרישה, שלכאורה, היה עליו לר-אות אותי כגורמה הישיר.

מפעם לפעם הייתי שואלו במה ישלח ידו — הוא התחמק מלהשיב, בעצם גישש. לתמהוני, נודע לי באחד הימים שיהודה משקיע עצמו בהקמת המלון "רמת-אביב". מוזר היה הדבר בעיני. יהו-

שו סוכנים בריטיים. שמע המשלוח הגיע לידיעת שלטונות הבטחון הצרפתיים, והיה חשש כי המשלוח יעוכב, שמעו עשוי להגיע לאוני הבריטים ה"בולשים ומרחרחים בכל זמי יודע מה יהיה גורלו. היו לאנשי "המוסד" לעליה" קשרים מצוינים וידידים נאמנים ב"חלונות הגבוהים" בפאריס. וניה הדרי (או פומרנץ), שאליו גונבה הידיעה מחוגי ידידיו הצרפתיים, שכנע אותי שרק אם נבוא בדברים ומיד עם השלטונות הצרפתיים המוסמכים, תותר ההטענה על האניה ללא עיכובים.

אצתי למרסיל וסיפרתי זאת ליהודה. הוא התגעש — ההוא יודקק לעזרת ה"מוסד לעליה", או תו מוסד אשר תמיד דן אותו ברותחים? הסברתי לו בנחת, שאין כל ברירה וכי אסור בתכ"לית לסכן את המשלוח. הויכוח החריף עד שפלט יהודה ברוגז מופגז: "אם כן, אתה נוטל על עצמך מן את מלוא האחריות לתוצאות". השבתי בלא הרם קול, כי כמובן מאליו אני מקבל עלי, ללא סייג, את מלוא האחריות.

ואכן בעזרתו של וניה הדרי נעשו הסידורים הדרושים עם השלטונות המרכזיים בפאריס ושלטונות הבטחון הצרפתיים במרסיל והמשלוח הועלה בחפזון על האניה בטרם הגיע הידיעה לאוני הבריטיים.

האניה נותקה מהרציף והפליגה. בעיני ראיתי תיה בלב-ים, שטה במלוא הקיטור. המשלוח הגיע בשלום לארץ.

יב.

הקש "ששבר את גב הגמל" היתה תביעתי הנמרצת (וממנה לא הייתי נכון לזוז כחוט השדרה), כי כל הנשק העומד להרכש יבדק מראש על-ידי מומחים טכניים מן הארץ, נוסף על בדיקת המומחים הנכרים שגערכה במקום הרכישה. בתקופת הרכש הראשונה לא הקפדתי על כך.

כל כלי העשוי לפלוט כדורים או פגזים היה כשר לרכישה, אך כשנתמלאו הצרכים הראשונים, הדוחקים ביותר, תבעתי אולטימטיבית מכל הנוגעים בדבר, ובכללם מיהודה, שלא ירכש דבר עד שלא נבדק בדיקה מומחית.

היו" לא עצרו כוח לעשות זאת והיו מהלכים ש" בורים, "מרי נפש", "מקופחים" גדושי טענות ותרעומות, מיללים ומקוננים. לא כן יהודה. עמד לו כוחו להתחיל במשהו חדש. היה בו ונשמר בו יסוד של בנאי יוצר, בעצם של בנאי-אמן נועז. מגעי עם יהודה לא היו תכופים כלל, אף כי תמיד נפגשנו בריעות וברוח טובה, מחליפים מ" התלות ומתלוצצים בקינטורים הדיינים, חרף כל המרחקים המפרידים בין עולמותינו הרוחניים ו" שטחי פעילותנו.

יד.

לפתע — היה הדבר בסוף שנת 1958 — נודע לי כי יהודה נפל למשכב וכי הוכנס לבית-החור לים "אסותא". אצתי לבקרו. כמוני עשו חברים וידידים אחרים.

יהודה היה עדיין במלוא כוחות נפשו הערניים, נתון לבדיקות ומקוה להחלים במהרה ולחזור ל" עיסוקיו. ואכן דומה היה לפרקים שהוטב לו. מפ" עם לפעם גם התאושש וחזר לביתו ולעיסקי מלונו.

רק לאט-לאט נגלה לי כל חומר מצבו והתברר כי פסה כל תקוה. ראינוהו דועך לעינינו.

לא על נקלה נכנע יהודה לגורלו. הוא רצה בח" יים. הוא גייס את כל כוחות נפשו. את כל עצמת הרצון שבו להלחם במחלה המארת. להאבק על חייו. הוא נאחו בכל תקוה, בכל אשליה. ניסה ל" השלות את עצמו ואת ידידיו. בני משפחתו הקי" פוהו במלוא אהבתם ודאגתם. טובי הרופאים טיפ" לו בו במסירות עליונה. ידידיו הרבים מחוגים שונים ורחוקים זה מזה שאלו יום-יום לשלומו. אך ידי כל אלה קצרו מהושיע.

ביקורי אצלו תכפו. אני וחברים קרובים אח" רים שקדנו להעניק לו את המעט שהיה בכוחנו. את מיטב חבתנו ואהבתנו והוקרתנו — ככל שה" יה לאל ידינו.

פעמים נודמן לי לבקרו בביתו בשעות של הק" לה כלשהי. היינו מסובים כשהוא ישוב בכורסה ו" עונד עניבה מהודרת, כאשר אהב. היינו מבלים יחד שעה קלה או ארוכה, גומעים תה, נזכרים

דה ארזי — והקמת בית-מלון (ויהא גדול ומר" דרני) וניהולו?

שוחחתי עמו בנושא זה. פעמים בריצינות ופ" עמים דרך הלצה, ואף "קנטרתי" אותו על "הל" קאנדה" שהוא עומד להקים. במשך שנים כש" הייתי פונה אליו בטלפון, הייתי מכנה אותו דרך קנטור שבחיבה בשם חיים-בורך⁴. הוא קיבל את הדבר ברוח טובה ונשאר בשלו. כשהוא מלג" לג במקצת על השגותי ה"קרתניות". הוכחתיו על פניו וניסיתי לומר שאם כבר בחר באורח-חיים "פרטי" — מן הדין שיתרכזו בהקמת מפעלי תע" שיה שיש בהם משום יצירה ויצור. אך הוא בשי" לו. הוא חזה עתידות גדולים לענף התיירות והמ" לונאות בארץ. ואכן הוכח במשך השנים כי ראה נכוחה. הוא ראה עצמו אחד החלוצים בשטח זה של מלונאות מודרנית בארץ; חלם כי לאחר ש" ישלים את הקמת מלון-טיפוחי "רמת-אביב" ימ" שיך בהקמת שרשרת מלונות במקומות אחרים בארץ (כיוון לירושלים, הר-הכרמל, ראש הר מירון וכו'). ואת כל כשרונותיו. כוח המצאתו, הב" רקותיו, דמיונו, ויכולת הריכוז שלו שיקע ללא שיור בהקמת המלון שכנהו וכוננו מהמסד ועד הטפחות כשידיו כמעט ריקות. לא קלה היתה דר" כו בהקמת מפעלו החדש, על מכשולים אין ספור היה עליו לגבור. אך ממלאכתו לא חדל. יכול היה לספר שעות בהתלהבות פרטי פרטים של תכנית המלון, על החידושים ואף הקישוטים ש" יכניס בו.

לא אומר שהדברים שבו את לבי. פעמים אף "אנס" אותי יהודה לבקר בשטח, בבנינים ובבי" תנים בהבנותם, כשהוא מפרט ומאדיר את כל מע" לתויו וחמודותיו של מלון העתיד, רמת-אביב.

צר היה לי לראות את יהודה מצמצם עצמו דר" קא במפעל זה. ועם זאת התפעלתי בלבי מיכול-תו הנפשית לפרוש בתפנית חדה מכל עברו ולר" כו עצמו במפעל חדש של בניין. רבים מ"מי ש"

⁴ "לוקאנדה", מלון בערבית. לוקאנדה נוסח ערב לא הי" תה מעוררת בנו אסוציאציות נעימות ואסתטיות.

⁵ חיים ברוך, שם בעל מלון "מפורסם" מימי העליה ה" שניה.

לכאב לשמוע את יהודה מגמגם, מתקשה בהיגוי משפטים ארוכים או מלים מרובות-הברות. כתב-ידו הבהיר, העגול והנמרץ נסתרס עד לבלי ה-כיר.

אף אשה-התמיד שדלקה בעיניו, שלא ידעו מ-נוחה, דעכה והלכה. "ראו מה היה לי, מה עולל לי גורלי" — אמרה כל ישותו.

עוד היה לו רגע של שמחה וזהרת כשנולדה לבתו נכדתו הראשונה ושעת סיפוק עמוק ואושר כשראה את בנו לובש מדי צה"ל.

אך גורלו כבר נחרץ.

בשבועות האחרונים כבר הכיר בקושי את ה-סובבים אותו ואת הבאים לבקריו. בט"ז באדר א' תשי"ט (סוף פברואר 1959) הוציא את נשמתו ו-הוא בן חמשים ואחת. רק בן בן חמשים ואחת.

רבים מאד, רבים ושונים הלכו אחרי מטתו. את דרכו האחרונה עשה על גבי עגלה שהותקנה על כן תותחים — מתותחי צה"ל.

טו.

ה"הגנה" — ארגון ההתגוננות הלאומי בטרם מדינה, וביתר דיוק העם הקטן הקם והולך בציון שהתארגן לעמוד על נפשו, על כבודו, על פרי עמלו ועל חונו — הסתדרות הגנה זו היתה מור-כתב מיסודות ומאנשים שונים, עתים זרים ורחוקים. ואת כל אלה חיסקה בחישובים של אחוה, של אחריות ונאמנות, וכפפה למטרה הלאומית העליונה, ואחד מיוצאי הדופן שבהגנה — מהמיר-חדים שבמיוחדים בשורתיה היה יהודה ארזי. לא רק מראהו, גם הילוכו היה מיוחד. מבט עיניו הגדולות עז ושפתיו לרוב קמוצות מריכוז.

מרבית צדדים וגוונים היתה אישיותו; הליכו-תיו ואף דרך חשיבתו רחוקים משיגרה — לרוב ההיפך משיגרה. יסודות שונים — פעמים נוג-דים — שכנו בנפשו שלא ידעה מרגוע.

גילה כשרונות מזהירים — ועוד יותר מזה ני-צוצות והברקות — בשטחי לימוד ומעשה ומחש-בה שונים; עוז-רוח הגיבול בחוצפה; בטחון עצ-מי מופלג; כושר התמצאות מהיר כבזק וכושר תושיה מפתיע; אהבת ההרפתקה; צירוף נדיר של דמיון עז עם חושים מעשיים ומציאותיים;

בעבר ויש ומפליגים גם לעתיד. הוא רצה להא-מין, כי כוחותיו עוד ישובו אליו, כי יחזור עוד לפעילות ועוד יפרוש מחדש את כנפיו. יום אחד ברגע של התאוששות הפליט: "לכשאבריא את-מסר כולי לענין יהודי רוסיה. זהו עסק בשבילי". אך מבע פניו כבר לא היה כבעבר ולשונו כבדה מאד.

פעם עשה מאמץ רב — מאמץ מיוחד לגמרי ו-הגיע בחברת אחותו אסתר⁶, אשר אהב והעריץ, לדירתנו. בקושי עלה במדרגות הבית, אך היה מאושר שהגיע לביתנו ואף הביא צרור פרחים לשמחנו. התחבקנו. כולנו נסינו לעודדו והתאמצנו להעמיד פנים שמחות. אך המחלה כבר העמיקה בו ופשטה בגופו. את רגליו גרר בכבדות. חרדנו מאד כיצד ירד במדרגות. אך הוא ביקש שלא נ-סייע לו.

יום אחד נתכנסנו אצלו, כמה חברים ותיקים, והענקנו לו בדירתו את אות ההגנה כיון שנמנע ממנו לקבל את האות בטכס ההענקה הפומבי. ל-רגעים מספר היה מאושר ועיניו אורו.

ואולם יסוריו גברו והלכו. יש שהיה משרבב מלים לועזיות במשפטים עבריים. קשה היה עד

⁶ אחותו זו של יהודה, אסתר טננבוים, נולדה ב-1904 בור-שה, סיימה למדינה בגימנסיה בלודו שבפולין ופנתה למדעי הטבע, לפני עלותה לארץ (ב-1934) עבדה כעו-זרת מדעית באוניברסיטת ברלין. ב-1936 הצטרפה לח-בר המדעי של אוניברסיטת ירושלים והתמסרה לחקר הסרטן. פרסמה עבודות מחקר רבות וזכתה להערכה גבוהה בקרב מומחים. אך מלבד זאת היה לה ענין עמוק בענפי מדע ותרבות שונים; מוסיקה, ציור, פיסול, וואולוגיה, ביטניקה, סוציולוגיה ועוד. אסתר היתה אשה מופלאה. יפת-מראה היתה ואצילת-רוח ולא מצאה דרכה לבנות משפחה משלה. את יהודי-דה אחיה סעדה בחליו בתמצית כוחותיה הפיסיים וה-רוחניים. יחסי אהבה והערצה ואצילות שררו ביחסים שבינה לבין יהודה. נפטרה בהתקפת-לב באלול תשכ"ג (1963).

הד"מה ליחסו הנלבב של יהודה אל אחותו אסתר ואל שאר בני משפחתו נשמע מקטע מכתבו אל הוריו מורשה (באוגוסט 1937): — "ימים אחדים היי-תי עם אסתר וטוביה (אחיו). המתארים אתם לכם אתנו בצווחת חדא? זהו עונג. ובא אני אליכם בטע-נות על שלא הולדתם תריסר בנים ובנות. ואולי עוד לא עבר הזמן? אל תתארמו? — רותי (בתו) אינה מפסיקה מלהזכיר — — ילדה זאת זהו האושר שלי" — — —

הרוחני. אגב, יש משמעות לעובדה כי גם ברל מצא ענין בחברתו של יהודה. לא קשה היה להביחין כי בתוך תוכו יש ביהודה ארוי רגש של התבטלות-מה בפני אישים אלה. התפלאתי ושמחתי, כשהבחנתי כי יש עמו יחס של הערכה עמוקה הגובלת בהערצה כלפי אנשים כשבתאי לזיונסקי. הבחין יפה יפה בין מרבי-מלל ומפיהי-מלי-צות ובין עושים מעשים של ממש ושוקדים על עיקרם של דברים: יהיו אשר יהיו מעשיהם, אם גדולים ואם צנועים.

ואולם מיוחד שבמיוחד היה יחסו לאליהו גור-לומב. בפניו היה יושב כתלמיד בפני רבו. ביחסו לאליהו היה משהו מיחסו של חסיד ל"רבי" ש"ל. אכן גם כאן לא ראיתי מעולם נוהג מנהג "חסיד שוטה". אדרבה, חלק על רבו והתווכח והתמודד ואף התלוצץ מטוב-לב על חולשותיו האנושיות של אליהו. אך עמוק-עמוק קיננה בו הכרת עליונותו הרוחנית והוא קיבל באהבה את סעדו הרוחני, את עצתו-הדרכתו ואת מרותו. שנים התגוררו השנים משני עברי רחוב תל-אביבי אחד (שדרות רוטשילד) ויהודה בילה שעות ארוכות, ביחוד בלילה בחברת אליהו ובני-משפחתו. מחזור היה אחר מרות אמיתית הנאצלת מעל-יונות אנושית ורוחנית ובפני מרות כזאת כפף את צוארו המרדני. מעולם לא מצא מרגוע וסיפוק ב-קבלת מרות פורמאלית.

יהודה היה בעל נסיון עצום ומגוון בשטחי חיים

שבתאי לזיונסקי — מבחירי החלוצים של העליה השנייה. נולד ב-1897 בעיר בוברויסק, חלוש בגופו מני עוריו אך ניחן בכוח רצון עז. חי של את אפיו וקבע את דרכו בחיים מתוך מאמצים רוחניים ולבטים עמוקים. ובכל דרך חייו שמר על תום-רוחו: עלה לארץ בסתיו שנת תר"פ (1920). התמחה בעבודת הכניה והאבן. א"ב נספח כמתיישב למושב עטרות מצפון לירושלים והיה מהגושים בעולו.

בסוף שנת 1945 יצא לאיטליה והתמכר — ללא ש"יור — לטפול בפליטים במחנותיהם ולסיוע בעבודת הבריחה וההעפלה. במחנות הפליטים נודע בכינוי "שמ" עון". היה מקובל ואהוב ורכים קטלנית באחד בדרך עבודתו. נספה בתאונת דרכים קטלנית באחד מלילות הערפל של אמצע ינואר 1947 לא הרחק מרו"מא. בכל מקום היותו התבלט מאליו בכוח סגולותיו האישיות ומאור פניו.

הוא ניחן גם ביצרים עזים שבעזים, שלעתים היה קשה לו לעצמו להשתלט עליהם. את כל אלה כ"פף מתוך הכרה ובכוח רצונו — וקרוב לודאי מכוח החנוך השלם שקיבל בבית-אבא — למטרה העל-יונה שאותה שירת.

טז.

אל דרכו בשירות העם הגיע בדרך פשוטה ויש"רה — כמעט פרימיטיבית. בדרכו זו שבה דבק בכל נפשו ומאודו, לא ידע היסוסים והרהורי-תשובה, פקפוקים וסתירות. אינסטינקטים יהודיים פשוטים, בולאים ושלמים, שכנו בקרבו והנחוהו בדרכו. תפיסתו הציונית-הלאומית היתה פשוט-נית. בתום-לב השיב פעם על שאלה שנשאל מדוע לא הסתפח לאחת המפלגות הציוניות: "אני יהודי של מפלגת עם-ישראל". בפיו לא היה בדברים אלה אבק של מליצה — הם ביטאו את אמיתו. לא פעם הצגתי לעצמי, וכן, בחצי הלצה ובא"ב-קנקנטור ליהודה, את השאלה, מדוע, בעצם, לא הסתפח לתנועה הרוויזיוניסטית. לפי כל דרכו ותפיסתו ה"פשמנית", ה"מוניסטית" היה לכאור"רה קרוב אליהם.

הוא — יהודה — כמעט נפגע משאלתי זאת. פניו היו מתכרכמים ממש כשהייתי משמיע אותה. הוא בז ללהגם, לדיבוריהם המפוצצים והריקנים, לרברבנותם, לאפסות כוחם היצירתי. ועמוק עמוק קיננו בו החינוך לאחריות לאומית והבנת ההכרח הגמור לקבל את דין המרות הלאומית המוס"מכת. לכאורה, היה מצליף לעתים בקורת קטלנית על מוסדות הישוב והציונות, על קוצר השגור תיהם, מיעוט העזתם, דלות מעשיהם והבלמים שהניחו בדרכם של המעייזים. אך בסופו של דבר היה מקבל את הדין — מהכרה ולא מתוך כניעה. הלך בשבילו המיוחד ועם זאת לא פרש מעולם עם הפורשים למיניהם. יותר מכך: כל מהותו נגד-דה את הפרישה והתקוממה נגד הפורשים.

ויראת כבוד עמוקה, אמיתית היתה בו בפני אישים גדולים בתנועת העבודה שחש והכיר במ"עלתם האנושית, האינטלקטואלית והמוסרית. כ"זה היה יחסו לברל כצנלסון, למאיר רוטברג וא"חרים — הגם שעולמו היה רחוק כל-כך מעולמם

נחלץ מצרה; יתר על כן, יש שהיה הופך מצוקה ואפילו מצב-אסון לנקודת-מפנה לקראת הצלחה, וינוק קדימה ואף נצחון.

בפעולתו ניחן יהודה במעוף דמיון פורה, דר-מה היה לפעמים שדמיונו מרקיע על מעבר למציאות — אך הוא לא הלך שבי אחרי היות-שוא ולא רעה רוח. יום אחד, בעצם המצב הקריטי ב-פעולת הרכש, קיבלתי מכתב מבן-גוריון (מ-11 באפריל 1948) ובו המשפט הבא: "התיאשתי מ-יהודה, אינו מסוגל להבחין בין דמיון ועובדה". לא קיבלתי אז דעתו של בן-גוריון, והעובדות לא אימתו את חששותיו. מאמציו של יהודה לא היו לשוא. סופם שהביאו לנו את כל הנשק "הכבד" ב-ימים קובעי-גורל. הנשק אכן הגיע בהגע האחר-רון — והציל.

"עקב אכילס" של יהודה היו יצריו העזים, דתף האמביציה האישית שלו שהיו קרובים, לפרקים, להעבירו על דעתו; נטיותיו ה"דיקטטוריות", יחס הביטול והזילזול שלו, ללא כל יסוד, כלפי רבים אחרים, שעשו אף הם מלאכה גדולה באותם ש-ימים שבהם פעל.

בנפשו לא השלים עם העובדה כי משלוחי הנשק הראשונים מציביה הקדימו להגיע לארץ לפי-ני משלוחיו שלו. לגביו היה זה אך טבעי, — יתר על כן, הכרחי — שהוא יהיה הראשון והמקדים.

כבר ציינתי שנוסח זה של "אני ואפסי עוד" לא היה לפי רוחי. אך כוח היה האיש ואי אפשר היה לשנותו. בכל יכולתנו טרחנו להפנותו לערוץ של פעולה חיובית ו"להשליטו" על שטח פעולה שבו יהא עצמאי ככל האפשר וחפשי בקביעת עוזריו למלאכה. כי יהודה לא יכול לשאת התערבות בפרטי הביצוע. האמת היא שגם לא היה הכרח בכך.

יהודה ידע להשקיע עצמו בכל דבר שנגע בו ובכל שטח שבו פעל. כל דבר חי לעמקו: תחילה את מבצעי הרכש או ההעפלה הקובעים גורל ו-לבסוף — את הקמת ילד-טפוחיו, המלון "רמת-אביב". וכך ידע להשתקע גם בפתרון חידת-תש-בץ ואף במשחק-קלפים. בחיותו בבידוד (ב"ס-

ופעילות שונים ומשונים. כספוג ספג דעת אנשים וענינים מנסיונו בהגנה, במטרה, בבולשת, מ-עבודתו בחברת "פרדס". בכל מקום בארץ ובעיר-לם ובכל חברה מצא את מקומו ואת ידידיו. הוא ידע למצוא מסילות אל לב אנשים שונים, ואף רחוקים וזרים ולעתים "מפוקפקים": הרפתקנים, מברייחים מקצועיים, סוחרים שאינם מקפידים על כללי יושר וכיוצא באלו. מכל אלה השכיל להפיק את מלוא התועלת לענין שלפניו. ואף ידע להצית בהם זיק של אידיאליזם ואהדה לענינו. למבצעיו נעזר במלוא נסיון החיים שלו ובידיעתו את נקודות התורפה של בני-אדם — בראש וראשונה, כ-מובן, של מתנגדים או אויבים. כשרונו להוליך שולל את הצד שכנגד היה מבריק ומפתיע. "ידע" תי את מנהגם של האנגלים: דבר שנעשה אצלם שגרה, מזניחים אותו". ואת החולשה "הפסיכולוגית" הזאת ידע לנצל עד תום.

מבלי לנסח זאת במלים, גילם בכל מהותו ומפיעלותו ו"תעלוליו" מעין "דוקטרינה" על יתרון היחיד הנועז, או יתרון חבורה קטנה של נועזים המתמכרים כליל למשימה, במאבק עם מכונה גדולה ואדירה — אפילו עולמית — אך מסורבלת, חלודה ובלתי גמישה; מכונה שחלקיה אינם מתור-אמים ויש שאבר אחד שלה מכשיל את משנתו, בשוגג ולפרקים אף בזדון.

אנחנו, חבריו המכוברים, רובנו קיבלנו את ה-מחלתו והמאבק כהכרחי שלא יגונה וכן וכמובן, את כל החובות החמורות המשתמעות מהם. אך הוא, יהודה, "שש אלי קרב", אהב את ההרפתקה כשלעצמה. היתה בו אהבת ה"מקצוע" — דבר ש-היה זר לרובנו. הוא חיבב את "המשובה" שב-הרפתקה, את הטעם החריף שבהסתכנות. אגב, נטה מאד לפעילות בלילה ולמיבצעי-לילה. היה משהו מיסוד האמנות בנפתולי מיבצעיו והרפתק-אותיו, שבהם גילה בטחון עצמי שופע ותודעת עליונות על מתנגדים ואויבים.

לא פעם היה "מסתבך" ודומה שנפל בפת. אך בעצם הנקודה הקריטית היה מוצא מוצא בכושר-תושיה מופלג ובברק אימפרוביזציה. על-ידי שינוי טכסיס, על-ידי תמרון זריז ומפתיע, היה

היה לעלות ולטפס באמות הדלת הפתוחה כשרג-
ליו היחפות מפושקות וידיו נאחזות כלשהו באותן
האמות; עולה ומטפס עד שראשו נתקל במש-
קוף. בטרם תפסנוהו היה מדלג למטה וחומק מי-
דינו. "זריו כקוף", היה יהודה אומר בהשתאות
והיבה, כשעיניו נוצצות וצחוקו המידרדר והמד-
ביק מטלטל את כל גופו. וכשיהודה היה צוחק—
היו לא רק פניו צוחקים, אלא כל ישותו.

ומלבד כל אלה היה יהודה, כאמור, איש רעים
להתרועע. פעמים היה מאחר שבת בלילות בחב-
רת רעיו ומכריו, שומע ומשמיע "צ'יזבאחים" עד
אשמורת הבוקר. היה אמן בסיפורי מעשים שה-
יו, כשמציאות ודמיון והומור טוב ופעמים גם
סארקאזם משמיד משמשים בהם בערבוביה משע-
שעת. היה בו כושר לחיות דברים עד תומם ולי-
הנות מהם, וכן כושר מיוחד לראות ולחיות את
המומנטים הקומיים והמשעשעים שבמצבים המ-
סוכנים והמסובכים ביותר שבעלילות חייו וחי
חבריו, ולספר עליהם, כשביפוריו שזורה בחן
רב נימה של השראה אמנותית כמעט. אך לעתים,
בעצם שמחת החיים והמשובה והשעשוע היה חוט
של עצבות משוך על פניו ועל כל ישותו. כביכול
חש שלא תמיד מצא פטישו סדן לו.

והנה מעיין עצום זה של חיים סוערים ופורים,
של שמחת-מאמץ וששון-חיים ודריכות להאבק ב-
מכשולים, דלל לפתע. הסערה קמה לדממה.

ליק" השתקע, כמסופר בארכיאולוגיה של ארץ-
ישראל. אך היתה לו זיקה גם למתימטיקה, וכן
עניין וכושר המצאה בטכניקה, בימאות, ובמסחר.
בתכנון מיבצעים, דרכי הסוואה, זיוף תעודות ל-
צרכי הפעולה, היתה מחשבתו מדויקת בתכלית—
מדעית כמעט מתימטית. בשטחים אלה ניחן ב-
צירוף בלתי-רגיל של חריפות וכושר ניתוח, תחור
שה וכושר אימפרוביזציה.

ככל אישיות חזקה חיבב וקירב אנשים שהערי-
צוהו וראו בו "ראש" ו"וקן". אך הוא היה הרבה
יותר מ"ראש-כנופיה". בלה-ספציה גילה כושר
מובהק של מנהיגות אמיתית. חיבב סמלים וידע
ערכם להלהיב אנשים והמונים. (בימי עיסוקו ב-
העפלה הרבה לצור סמלים, בהתקנת "תעודות-
עליה", בהטבעת מדליות שבהן חקק את המלים
"ושבו בנים לגבולם" וכו').

הוא היה בעל רגש, ואף נוטה לרגשות, עתים
עד לידי דמעות, למראה דבר שנגע באמת אל
לבו. הוא אהב פרחים, ובכלל דברים יפים, וגם
תלבושת נאה (וזה בניגוד לטעמו ה"פלחית"). וא-
הב ילדים אהבה רבה; את ילדיו הוא וילדים בכ-
לל. את בני גור ז"ל חיבב ופינק. גור היה ילד
בריא ויפה, מלא חיים וכוחות פורצים. משובותיו
לא ידעו סייג. פעמים בשעת "דיון רציני" בחד-
רי היה פורץ כפרץ-רוח ועד שפנינו כה וכה היה
מעניק לנו ממעשי הלהטים שלו. אחד מלהטוטיו